

Edward Breza

Wybrane nazwiska pomorskie (cd.)

Acta Cassubiana 7, 145-170

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wybrane nazwiska pomorskie (cd.¹)

59. Albrecht, Aubrecht, Obracht i podobne oraz pochodne

SNWPU podaje 1748 osób o nazwisku *Albrecht*: 64 w woj. bydgoskim, 117 elbląskim, 110 gdańskim, 58 słupskim, 309 katowickim, 115 poznańskim, 114 warszawskim, 92 toruńskim, 88 łódzkim, 72 pilskim, 67 olsztyńskim, 46 opolskim, 38 szczecińskim, 36 wałbrzyskim, 31 wrocławskim; 19 *Albrechtowicz*: 10 w woj. katowickim, 7 tarnowskim, po 1 koszalińskim i krośnieńskim; *Albreht* 0; *Albrich* 0; 6 *Albricht* w woj. krakowskim; 52 *Albrych*: 19 w woj. piotrkowskim, 8 łódzkim, po 6 kieleckim i konińskim; 1 *Albrychcińska* w woj. elbląskim;

¹ W tomie I „Acta Cassubiana”, 1999, s. 259-275 opublikowane zostały: 1. *Cyper*, *Zip(p)er* i podobne, 2. *Łag*, *Łaga* i podobne, 3. *Os* i *Oss*, 4. *Rzeszoto*, *Rzeszotarz* i podobne, 5. *Sito*, *Sitarz* i podobne; w t. II, 2000 s. 21-51: 6. *Apfel*, *Apfelbaum*, *Appel*, *Appelbaum*, *Jabłko*, *Jablon(ka)* i podobne oraz pochodne, 7. *Głoza*, *Glus*, *Glut*, *Głozna*, *Głoc* i podobne, 8. *Milanowski* i pokrewne, 9. *Pomy(j)ski*, *Kczewski* – zanikłe kaszubskie nazwiska szlacheckie, 10. *Promień*, *Strahl* i podobne, 11. *Smedles*, *Smydmes*, *Sznidles*, *Strug*, *Hebel*, *Hewel* i podobne, 12. *Smukala* i podobne; w t. III, 2001, s. 159-176: 13. *Achrem*, *Achremczyk*, *Achremowicz* i podobne, 14. *Af(f)eld*, *Af(f)elt*, *Amende* i podobne oraz pochodne, 15. *Bartelmes*, *Bartelmus*, *Meus*, *Mewes* i podobne, 16. *C(z)indarz*, *Kitlarz*, *Cender* i podobne, 17. *Dawid*, *Dawidzki*, *Dawidowski*, *Dawidson* i podobne, 18. *Eichler*, *Ekman(n)*, *Eichman(n)* i podobne, 19. *Ignar*, *Ignier(a)*, *Ignor* i pochodne, 20. *Lauff(er)*, *Lep(p)er* i pokrewne oraz podobne, 21. *Pardua*, *Pardwa*, 22. *Rzym*, *Roma*, *Romer* i podobne, 23. *Senslau*, *Żelislawski*, *Duba*, *Duber*, 24. *Westfal*, *Westwal* i pochodne; w t. IV, 2002, s. 243-259: 25. *Backhaus*, *Backhus*, *Bakus*, *Backtrog* i podobne, 26. *Cieciora*, *Cieciora*, *Cięciora* i podobne, 27. *Heland*, *Helandt*, *Helant*, 28. *Jednorat*, *Jednoralek*, *Jednoralski* i podobne, 29. *Metzg(i)er*, *Mecger*, *Metzler*, *Metzig* i podobne, 30. *Pepliński*, *Pelpliński* i podobne, 31. *Sapka*, *Szapke* i podobne oraz pochodne; *Ryma*, *Katar*, *Fluks*, 32. *Sitterle*, *Sitterlee* i podobne, 33. *Ugowski* i podobne, 34. *Wolfard*, *Wohlfahrt* i podobne; w t. V, 2003, s. 119-131: 35. *Bochentyn*, *Bochentyn*, *Bochentysz*, 36. *Kohnke*, *Kohnka*, *Kuhnke*, *Konke*, *Konka* i podobne, 37. *Pąk*, *Pąkowski*, *Pączek*, *Pączkowski* i podobne, 38. *Pek*, *Peek*, *Peck*, *Peik*, *Pejka* i podobne, 39. *Pstrąg*, *Pstrong*, *Pstrągowski*, *Pstrongowski* i podobne, 40. *Rac*, *Ratz*, *Rec*, *Retz*, *Raca*, *Reca* i podobne, 41. *Zimny*, *Zimnoch*, *Zimniak*, *Zimnik* i podobne; w t. VI,

409 *Albrycht*: 2 w woj. bydgoskim, 16 gdańskim, 171 krośnieńskim, 37 kieleckim, 35 opolskim, 20 katowickim, 19 częstochowskim, 13 wałbrzyskim, 11 piotrkowskim; *Albrychtowicz* 0; 67 *Albrzykowski*: 12 w woj. gdańskim, 29 nowosądeckim, 14 rzeszowskim, 11 krakowskim, 1 szczecińskim; 5 *Aubrecht*: 4 w woj. legnickim, 1 katowickim; nazwisko złożone: 7 *Aubrecht-Predzinski* w woj. bydgoskim; 14 *Aubrecht-Prondzinski*: 11 w woj. gdańskim, 3 bydgoskim; 3 *Obracht* w woj. bydgoskim; 12 *Obrachta* w woj. poznańskim; nazwisko złożone: 1 *Obracht-Prądzynski* w woj. bydgoskim; 7 *Obracht-Prondzinski*: 2 w woj. bydgoskim, 5 słupskim; 592 *Olbrych*: 1 w woj. bydgoskim, 13 gdańskim, 4 słupskim, 78 katowickim, 75 kaliskim, 68 opolskim, 45 krośnieńskim, 42 warszawskim, 30 piotrkowskim, 22 ciechanowskim, 21 szczecińskim, 20 częstochowskim, 17 wrocławskim; 1 *Olbrychowicz* w woj. piotrkowskim; 79 *Olbrychowski*: 7 w woj. bydgoskim, 17 warszawskim, 15 konińskim, 9 katowickim; 18 *Olbrychski*: 1 w woj. gdańskim, 17 warszawskim; 469 *Olbrycht*: 16 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 91 rzeszowskim, 76 krośnieńskim, 40 warszawskim, 34 krakowskim, 28 katowickim, 22 wałbrzyskim, 19 przemyskim; 29 *Olbrychtowicz*: po 1 w woj. bydgoskim i gdańskim, 6 nowosądeckim, po 4 katowickim i rzeszowskim; 61: 12 w woj. elbląskim, po 11 chełmskim i toruńskim, 8 lubelskim, 6 warszawskim, 5 wałbrzyskim, po 4 łódzkim i wrocławskim; 29 *Olbrys*: po 2 w woj. gdańskim, częstochowskim, legnickim i olsztyńskim; 19 *Olbrysz*: 3 w woj. słupskim, 16 warszawskim; 1584 *Olbryś*: 11 w woj. bydgoskim, 48 elbląskim, 7 słupskim, 30 gdańskim, 380 ostrołęckim, 315 olsztyńskim, 140 ciechanowskim, 81 suwalskim, 30 szczecińskim, 19 zamojskim, 18 zielonogórskim; 66 *Olbryt*: 23 w woj. wrocławskim, 11 opolskim, 9 częstochowskim, po 7 szczecińskim i tarnowskim, 6 katowickim, 3 przemyskim; *Olbrzych* 0; 1 *Olbrys* w woj. ciechanowskim; 47 *Olbrecht*: 14 w woj. krośnieńskim, 9 wałbrzyskim, 8 katowickim, 6 opolskim, 5 leszczyńskim, 3 szczecińskim, 2 koszalińskim; *Olbrechtowicz* 0; 360 *Olbrich*: 145 w woj. katowickim, 144 opolskim, 15 poznańskim, 10 kaliskim, po 8 częstochowskim i szczecińskim, 7 zielonogórskim, 6 krakowskim, 5 kieleckim; 7 *Olbricht*: 5 w woj. olsztyńskim, 2 poznańskim; 6 *Olbrisch*: 5 w woj. olsztyńskim, 1 suwalskim; 1 *Olbrzychtowicz* [!] w woj. katowickim; 1 *Olbruś* w woj. suwalskim; 1 *Ulbrecht* w woj. katowickim;

2004, s. 243-268: 42. *Budner, Budnar, Budnarowski, Budnerski, Büttner, Bitner, Bytner* i podobne; 43. *Brun, Brunn, Brunat, Brunka, Bruner* i podobne; 44. *Cap, Koza, Koziół, Koziół* i podobne; 45. *Ciskowski, Ciszkowski, Cyszowski, Cischke, Cyszke, Cyszka* i podobne; 46. *Dreher, Drajer, Drejer, Dreier* i podobne oraz pochodne; 47. *Ferenc, Ferenz, Feręc, Ferens* i podobne; 48. *Frosin, Frosina, Wróżyyna, Wróżyński* i podobne; 49. *Gabriel, Gabryel, Gabryl* i podobne; 50. *Glaser, Glazer, Glaeser, Glasner* i podobne; 51. *Gopl(l)nik* i podobne; 52. *Golc(z), Gulc(z), Golz* i podobne; 53. *Helwich, Hellwig* i podobne; 54. *Isban(n)er, Isbarner, Schmelter* i podobne; 55. *Janca, Jańca, Jońca, Juncva* i pochodne oraz pokrewne; 56. *Kat, Kat(t)a, Katke, Katkowski* i podobne; 57. *Lewa, Lewek, Lewan, Lewanczyk, Leweańczyk, Leweański, Lewon, Lewicki* i podobne; 58. *Nurnberg, Nyrnberg, Noremberg, Noerenberg* i podobne.

558 *Ulbrich*: 4 w woj. śluskim, 333 katowickim, 107 opolskim, 23 poznańskim; 25 *Ulbricht*: 1 w woj. śluskim, 13 katowickim, 6 częstochowskim, po 2 łódzkim i opolskim; 397 *Ulbrych*: 2 w woj. bydgoskim, 4 śluskim, 124 katowickim, 63 kaliskim, 37 warszawskim, 20 opolskim; 2 *Ulbricht*: po 1 w woj. jeleniogórskim i wrocławskim, 1 *Ulbrzych* w woj. wałbrzyskim, *Ulbych* 0.

Na Pomorzu Gdańskim notowane było jako przydomek drobnoszlachecki *Prądzyńskich z Prądzony*, *Lipińskich z Lipnicy* i *Rekowskich z Rekowa*, wsi z pogranicza Chojnicko-Bytowskiego w formie *Olbracht* roku 1610, *Abracht* 1696, *Aubracht* 1727, *Aubrecht* 1738–1770, 1798 i następnych, *Obracht* 1790 (Przyd 15-16). Dzisiejsze formy nazwiska ujawniają rozliczne postaci dwuczłonowych imion germańskich *Adalbert*, *Albert*, *Albrecht*, które zawierają w I członie staro-wysoko-niem. podstawę *adal* ‘ród, ród szlachecki’, która rozwinęła się we współczesne niem. *Adel* ‘szlachta’ i przymiotnik *edel* ‘szlachetny’, (por. wezwanie Goethego: „*Edel sei der Mensch, hilfreich und gut*” ‘Niech człowiek będzie szlachetny, skory do pomocy i dobry’), w II staro-wysoko-niem. przymiotnik *beraht* ‘jasny, błyszczący’, który dziś brzmi *berühmt* ‘sławny’. Zapisy imion z SSNO zbiera M. Malec (Mal III 176-177), m.in. ok. 60 razy *Olbracht* od roku 1258 w Wielkopolsce, Małopolsce i na kresach południowo-wschodnich; *Albracht* z roku 1427 z Mazowsza; *Albrecht* od roku 1353 z Pomorza, Wielkopolski, Małopolski i Śląska; *Albrycht* z roku 1490 ze Śląska i Wielkopolski; *Holbracht* od roku 1390 z Wielkopolski, Mazowsza, Pomorza i z kresów południowo-wschodnich; *Holbrocht* z roku 1426 z kresów, *Holbrycht* z roku 1498 z Małopolski; *Jalbrecht*, *Jolbrecht* z roku 1413 z kresów; *Olbrecht* ok. 20 zapisów od roku 1376 z wszystkich ziem polskich; *Olbrycht* od roku 1420 z Małopolski; *Ulbrecht* z roku 1425 ze Śląska; *Olbrych* w roku 1419 w Wielkopolsce; *Obrych* 1398 roku na Pomorzu i inne. Niektóre współczesne nazwiska, zwłaszcza z końcowym *-sz* i *-ś* ujawniają dalsze zdrobnienia i spieszczenia tego imienia. Wśród wyliczonych nazwisk mamy struktury patronimiczne na *-owicz*: *Albrechtowicz*, *Abrychtowicz*, *Olbrychowicz*, *Olbrychtowicz*, *Olbrechtowicz* i modelowe na *-ski*: *Olbrzychski*, noszone przez wybitnego i popularnego aktora Daniela Olbrzychskiego, *Olbrzychcińska*, *Albrzykowski*, *Olbrzychowski*.

Według SIWPU imię *Albert* nosi 8995 mężczyzn, formę żeńską *Alberta* 193 kobiet, a *Albertyna* 485; *Adalbert* 42 mężczyzn; 4 kobiety *Adalberta*, 1 *Adalbertyna* w woj. białkopodlaskim; *Albrecht* 20 mężczyzn, formy żeńskiej brak, choć *Albrechta* potencjalnie istnieje. Warianty tych imion pomijam.

60. Arcab, Arcaba, Arcabowicz, Warkocz i podobne

Student politologii na Gdańskiej Wyższej Szkole Humanistycznej Tomasz Arcab zwrócił się z prośbą o objaśnienie noszonego przez siebie nazwiska. Poinformował także, że rodzina według pamięci jej członków zamieszkiwała w Gdańsku, w tej chwili część mieszka w Pruszczu Gdańskim.

Najpierw zauważyć trzeba, że SNWPU podaje 198 osób o nazwisku *Arcab*: 17 w woj. gdańskim, 6 śluskim, 66 radomskim, 25 łódzkim, 23 gorzowskim,

18 piotrkowskim, 14 katowickim, 9 kieleckim; 78 *Arcaba*: 59 w woj. zamojskim, 6 katowickim, 6 lubelskim; 24 *Arcabowicz*: 5 w woj. bydgoskim, 18 elbląskim, 1 warszawskim.

Nazwisko pochodzi od zapożyczonego z niemieczyzny (od *Haarzopf* ‘warkocz’) rzeczownika *harcab, harcap, arcap*; rzadko też *harcopf* ‘długi warkocz, jaki mężczyźni dawniej nosili, a szczególnie wojsko’ SW II 16; *Encyklopedyczny słownik wyrazów obcych* Trzaski, Everta, Michalskiego, Warszawa 1939, szp. 718 dodaje „*warkocz noszony 1718- 1806 przez żołnierzy dla ochrony karku przed uderzeniem*”. Forma *Arcaba* powstała albo w wyniku derywacji fleksyjnej: *syn Arcaba*, zatem *Arcaba*, albo przez dodanie polszczonego *-a*. Por. 340 osób o nazwisku *Warkocz*: 1 w woj. bydgoskim, 3 elbląskim, 7 gdańskim, 116 katowickim, 84 kaliskim, 42 wrocławskim, 22 tarnowskim, 18 opolskim; 17 *Warkoczek*: 15 w woj. katowickim, 2 opolskim; 61 *Warkoczewski*: po 22 w woj. bydgoskim i łódzkim, 6 jeleniogórskim, 5 legnickim, 4 gorzowskim, 2 poznańskim; *Warkoczyk* 0; 77 *Warkoczyński*: po 11 w woj. bydgoskim, kieleckim i poznańskim, 14 gdańskim, 13 katowickim.

61. Bach, Bachowicz, Bachowiec, Bachowski

SNWPU podaje 2263 osób o nazwisku *Bach*: 39 w woj. bydgoskim, 44 elbląskim, 1152 gdańskim, 24 ślupskim, 135 białostockim, 120 olsztyńskim, 106 tarnowskim, 65 kaliskim, 62 katowickim, 56 warszawskim, 45 gorzowskim, 41 legnickim, 40 wrocławskim, 39 suwalskim, 30 poznańskim, 29 toruńskim, 25 wałbrzyskim; 36 *Bachowicz*: 1 w woj. gdańskim, 16 radomskim, 9 krakowskim, po 3 warszawskim i łódzkim; 3 *Bachowiec* w woj. jeleniogórskim; 691 *Bachowski*: 5 w woj. bydgoskim, 7 gdańskim, 4 ślupskim, 264 katowickim, 145 krakowskim, 54 bielskim, 26 wrocławskim, po 19 warszawskim i częstochowskim, 17 kieleckim; 5 *Bachów* w woj. szczecińskim.

Był to przydomek szlachecki wielu rodzin drobnoszlacheckich: Gowińskich z Gowina, Kolkowskich z Kolkowa, Lewińskich z Lewina, Milwińskich z Milwina, Poblóckich z Poblócia, Strzebielińskich ze Strzebielina, Wyszeckich z Wyszećcina, Wyczlińskich z Wyczlina, Żelewskich z Żelewa (wsi w pow. wejherowskim); Niesiołowskich z Niesiołowic, Podjaskich z Podjaz (wsie w pow. kartuskim) i Paraskich z Paraszyna, pow. łęborskim (Przyd 17-18).

SSNO I 74 notuje od roku 1376 n. os. *Bach* z Wielkopolski, Śląska i z Małopolski, które A. Cieślíkowa wywodzi od prasłowiańskiego **bachati*, M. Malec od im. *Bartłomiej*, Z. Klimek od niem. rzeczownika *Bach* ‘potok, strumień’ (zob. SEMot VIII 97). W roku 1570 w Gowinie pod Wejherowem notowanych 5 nosicieli nazwiska *Pache* [co zapewne *Bach* zniemczone przez dodanie wygłosowego *-e* i oboczna sółgłoskę *P-*], tegoż roku w Wyszecinie utrwaleni zostali Nobilis Paulus *Bach* i Nobilis Balthasar *Bach*; tegoż roku Nobilis Mauritius *Bachen* notowany w Strzebielinie (wsie pow. wejherowskiego), a Nobilis Waytzech *Bach*

w Żelewie (wsie w pow. wejherowskim); *Bach* Greger notowany w roku 1559 w Półcznie, pow. bytowski; we wspomnianych wsiach nazwisko *Bach* notowane było także w następnych wiekach, zob. tę dokumentację w Przyd 17-18; Kazimierz *Bach* odnotowany został w księdze metrykalnej par. Rumia w roku 1759 (AP XIX 92); w roku 1772 w Barniewicach, gm. Żukowo żył Mathes *Bach*, tego samego roku w Czczewie Christian *Bach*, według tegoż katastru fryderycjańskiego z roku 1773 w Kłósówku, gm. Przdokowo Martin *Bach*, a w Warzeńskiej Hucie Johann *Bach* i Paul *Bach*; w roku 1924 w Kłobuczynie pod Kościerzyną nauczycielem dzieci niemieckich został *Bach-Domarus* (Heidn 11, 60, 244, 253, 643); w roku 1582 w Subkowach, pow. tczewski notowany był niejaki *Bachowski* (bez imienia) F XXXVII 284. Podstawowe nazwisko *Bach* objaśnić możemy polonistycznie jako zdrobnione imię od imienia pełnego *Bartłomiej* lub *Sebastian* albo germanistycznie od rzeczownika *Bach* ‘potok, strumień’ na tego, co mieszkał nad potokiem, por. polskie nazwisko *Potocki* (według SNWPU 5140 osób). Formy *Bachowicz* i *Bachowiec* są strukturami patronimicznymi, utworzonymi za pomocą przyrostków *-owicz* i *-owiec*; *Bachowski* to forma modelowa, utworzona za pomocą przyrostka *-owski*.

62. Bon, Bona, Bone, Bonifacy i podobne

SNWPU podaje 113 osób o nazwisku *Bon*: 38 w woj. bydgoskim, 40 katowickim, 11 wrocławskim, 8 zielonogórskim, 7 łódzkim, 5 wałbrzyskim, 3 gorzowskim, 1 toruńskim; 672 *Bona*: 210 w woj. bydgoskim, 58 elbląskim, 147 gdańskim, 29 słupskim, 41 tarnobrzeskim, 39 toruńskim, 24 katowickim, 23 kaliskim, 13 szczecińskim, 12 wrocławskim, 11 łódzkim; 12 *Bone*: 6 w woj. gdańskim, po 2 krośnieńskim i poznańskim, po 1 krakowskim i leszczyńskim; 136 *Boniec*: 4 w woj. elbląskim, 9 gdańskim, 57 wrocławskim, 37 poznańskim, 14 kaliskim, po 5 warszawskim i zielonogórskim; pochodne *Boniecki* u 3180 osób: 171 w woj. bydgoskim, 194 elbląskim, 119 gdańskim, 38 słupskim, 821 warszawskim, 483 toruńskim, 251 wrocławskim, 210 radomskim, 101 łódzkim, 85 katowickim; 4 *Bonic* w woj. warszawskim; 51 *Bonich*: 5 w woj. słupskim, 11 tarnowskim, 10 krakowskim, 8 opolskim; 4 *Bonicz* w woj. warszawskim; 5 *Boniczewski* w woj. gdańskim; 299 *Bonik*: 42 w woj. bydgoskim, 53 gdańskim, 6 słupskim, 77 białkopodlaskim, 31 lubelskim, 14 zielonogórskim, 13 kołobrzeskim; 421 *Bonin*: 151 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 117 gdańskim, 18 słupskim, 33 pilskim, 27 toruńskim, 16 wałbrzyskim, 12 poznańskim; 59 *Boni*: 22 w woj. krakowskim, 10 warszawskim, 7 katowickim, po 5 opolskim, tarnowskim i wrocławskim; 104 *Bonia*: 1 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, po 36 kieleckim i poznańskim, 10 łomżyńskim; 83 *Boniak*: 9 w woj. bydgoskim, 14 gdańskim, 29 poznańskim, 12 pilskim, po 6 gorzowskim i leszczyńskim; 46 *Bonifacy*: po 5 w woj. bydgoskim i legnickim, 16 rzeszowskim, 9 szczecińskim, po 3 warszawskim, poznańskim i wrocławskim, 2 pilskim; 1 *Bonifacio* w woj. wałbrzyskim; 46 *Bonifaciuk*:

19 w woj. warszawskim, 10 białostockim, 5 gorzowskim, 5 ostrołęckim, po 3 katowickim i siedleckim; 40 *Bonifaczuk*: 29 w woj. legnickim, 4 zielonogórskim, 3 warszawskim; 4 *Bonifatiew* w woj. zielonogórskim; 38 *Bonifatiuk* w woj. białostockim. Liczne formy pochodne pomijam, nie wy dobyłem także wszystkich postaci hipokorystycznych od im. *Bonifacy*, do której to podstawy sprowadzam podane wyżej nazwiska.

Forma *Bon* notowana była w roku 1664 aż 6-krotnie we wsi Wiewiórki, ówczesne starostwo pokrzywnickie: Andrzeja *Bona* (dop. l. poj.), sołtysa, Jadwiga *Bon*, Katarzyna *Bon*, Zofia *Bon*, jego córki; Jan *Bon*, Piotr *Bon*, jego synowie (F 32, s. 24); Johann Lorentz *Bohn* zapisany został w katastrze fryderycjańskim z roku 1772 wśród Kosznajdrów we wsi Silno (*Frankenhagen*), Rink 105; w roku 1766 Paulus *Bona* notowany był w Bysławiu, pow. świecki, a w roku 1772 Catharina *Bonowa* w księdze metrykalnej par. Sartawice pod Świeciem (Damps 25); Barbara *Boniewicz* w roku 1723 w Starogardzie (Gdańskim); George *Bonik* w roku 1792 w księdze metrykalnej par. St. Kiszewa; *Bonikowski* w roku 1662 w Grucznie, pow. świecki (ib.). W księdze metrykalnej par. Drzycim zanotowani zostali Jacobus *Bona* 1782 i Justina *Bonowa* 1797; szczególnie często trafiało nazwisko *Bona* do ksiąg metrykalnych par. Jeleńc pod Tucholą: w roku 1662 Jacobus *Bona*, tegoż roku *Zophia Bonka*, w roku 1669 Anna *Bonowa*, w roku 1769 Mariana *Bonowna*, w roku 1737 Franciscus *Bona* de Bysław; w roku 1759 zostało zawarte małżeństwo inter Laurentium *Bona* de villa Silno, a w roku 1778 inter Jacobum *Bona*, w roku 1781 chrzczony był syn Peteri *Bona* et Annae Szmytka; tegoż roku zmarła 32-letnia żona Petro *Bona*; w roku 1784 chrzczony był syn Jacobi *Boni*; w roku 1757 zapisane zostało dziecko Michaelis *Bonin*; Franciscus *Bonca* zapisany został w roku 1770 (od J. Szuty). Pod rokiem 1788 w księdze metrykalnej par. Reda figuruje Christina *Bonke*; Jakub *Bohnke* wpisany został do księgi metrykalnej par. Kielno w roku 1837; jest to zniemczona (przez odwrócenie przyrostka *-ek* na dolnoniem. *-ke*) postać nazwiska *Boniek*; w roku 1811 do księgi metrykalnej par. Góra pod Wejherowem wpisany został Josephus *Bonett*; Clara *Bonik* zanotowana została w roku 1903 w księdze metrykalnej par. Garczyn pod Liniewem, pow. kościerski.

Jako przydomki drobnoszlacheckie funkcjonowały *Bonik-Poczernicki* rodziny *Poczernickich* z *Poczernina*, pow. pucki, herbu *Prawdzcic*, poza tym księgi ławnicze Kościerzyny utrwały burmistrza tergo miasta *Brożka* (tj. Ambrożego) *Bunika* 1570 roku i następne, Łukasz *Bonicki* zapisany został tam w roku 1616; *Bonin*, notowany od roku 1299 i bogato poświadczony w Przyd 31-32 u *Cisewskich*, herbu własnego z *Cisewia*, pow. chojnicki; *Sławianowskich*, herbu *Kownia* ze *Sławianowa*, pow. złotowski i *Sulickich*, herbu *Mora* i *Kownia* z *Sulicic*, pow. pucki.

Wszystkie podane wyżej nazwiska pochodzą od im. *Bonifacy*, przejętego z łacińskiego *Bonifacius* i będącego w starożytnym Rzymie przydomkiem (*cognomen*),

stanowiącym pod względem słowotwórczym strukturę złożoną z I członem *bonus*, *-a*, *-um* ‘dobry, -a, -e’ lub *bonum* ‘dobro’ i II *fatum* ‘los, przeznaczenie’, dosłownie ‘to, co bogowie wyrzekli o naszej przyszłości’ lub *facere* ‘robić, postępować’. Imię *Bonifacy* zatem interpretować możemy jako ‘człowiek dobrego losu, dobrej wróżby’ lub ‘czyniący dobrze, dobroczyńca’. Imię zyskało popularność dzięki św. Bonifacemu, mnichowi anglosaskiemu, apostołowi Niemiec, zmarłemu ok. 753 roku i innym świętym, było ulubionym imieniem papieży (aż 9 nosiło to imię). Zdrobnień dokonywano przez przyjęcie początkowej formy imienia: *Bon*, *Boni*, za pomocą przyrostków patronimicznych: *-ec*: *Boniec*, *-ic(z)*: *Bonic(z)*, *-ik*: *Bonik*, *-ek*: *Boniek*; innych przyrostków: *-in*: *Bonin*, *-ich*: *Bonich*, *-cza*: *Bończa*; od form tych tworzono struktury modelowe za pomocą przyrostka (*-ew*)*ski*: *Boniecki*, *Boniczewski*; od pełnej postaci imienia utworzono również struktury patronimiczne ze wschodniopolskim przyrostkiem *-uk*: *Bonifaczuk*, *Bonifatiuk*. Forma *Bona* powstać mogła analogicznie do imion męskich na *-a* typu *Bonawentura*, *Dyzma*, *Kosma* lub zdrobnień typu *Eda*, *Jaca*; *Bone* można interpretować jako zniemczenie przez wymianę *-a* na *-e* (może także przez nawiązanie do niem. *Bohne* 1) ‘fasola’; 2) ‘bób’; 3) ‘ziarnko kawy’ czy ang. *bone* ‘kość’, por. NP III 122).

63. Chmara, Chmarzyński, Chmura, Smura i pokrewne

SNWPU podaje 1142 osoby o nazwisku *Chmara*: 445 w woj. bydgoskim, 16 elbląskim, 118 gdańskim, 50 słupskim, 99 szczecińskim, 37 toruńskim, 30 białostockim, 29 wrocławskim; 9 *Chmarra* w woj. warszawskim; 6 *Chmarny*: po 1 w woj. słupskim, warszawskim i szczecińskim, 3 wałbrzyskim; 25 *Chmarowski*: po 1 w woj. elbląskim i przemyskim, 8 krośnieńskim, 6 olsztyńskim, 5 suwalskim, 4 warszawskim; 11 *Chmarzewski*: 7 w woj. bydgoskim, 4 wrocławskim; 380 *Chmarzyński*: 158 w woj. bydgoskim, 15 gdańskim, 10 słupskim, 85 toruńskim, 26 zamajskim, 16 poznańskim, 13 warszawskim; wiele pokrewnych na Pomorzu Gdańskim niewystępujących pomijam.

SSNO I 318 notuje z roku 1439 n. heraldyczną *Chmara* z kresów południowo-wschodnich, którą M. Bobowska-Kowalska (SEMot VI 9) wywodzi od n. os. *Chmara*, niepoświadczonej w SSNO. Na Pomorzu Gdańskim bardzo często trafiło do ksiąg metrykalnych par. Jeleńcz pod Tucholą: w roku 1734 zapisany został: filius Petri et Annae *Chmarow* [...] Paulus, tenże Petrus *Chmara* figuruje także pod rokiem 1754; pod rokiem 1768 Paulus *Chmara*; wcześniej pod rokiem 1760 Adalbertus *Chmara*; w roku 1771 zapisana została filia Pauli et Sophiae *Chmarow* [...] Dorothea, w roku 1784 filia Pauli *Chmary* et Sophiae Ligmanowna [...] Catharina; w roku 1785 kumem był Michael *Chmara* (wybrane przykłady od J. Szuty).

Podstawowe nazwisko *Chmara* pochodzi niewątpliwie od rzeczownika pospolitego *chmara*, dialektalnej odmiany rzeczownika *chmura*, znanego w polszczyźnie od XV w. w postaci *chmura*; *chmara* jest dialektalną pożyczką wschodniosto-

wiańską (z jęz. ukraińskiego), używana nie tylko w znaczeniu ‘obłok’, ale także ‘ćma, gęsta liczba, wielkie stado, zwłaszcza ptaków w locie, tłum, mnóstwo’ Sł I 71-72, B I 137-138; także (w ros.) ‘ponury człowiek’.

W postaci *Chmura* nosi omawiane nazwisko 6483 obywateli polskich, z tego 90 w woj. bydgoskim 53 elbląskim, 124 gdańskim, 62 słupskim, 914 tarnowskim, 538 katowickim, 501 tarnobrzeskim, 461 krakowskim, 326 rzeszowskim, 222 kieleckim, 214 lubelskim, 205 bielskim, 198 warszawskim; z form pochodnych wymienię tylko te, które notowane były na Pomorzu Gdańskim: 80 *Chmurczyk*, z tego 4 w woj. słupskim, 70 katowickim; 39 *Chmurkowski*, z tego 5 w woj. gdańskim; 36 *Chmurowicz*: 2 w woj. gdańskim; 676 *Chmurski*, z tego 6 w woj. gdańskim; 124 *Chmurzewski*, z tego 1 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim; 1210 *Chmurzyński*, z tego 116 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 68 gdańskim, 3 słupskim. SSNO I 319 notuje n. os. *Chmura* od roku 1438 na kresach południowo-wschodnich (C 26); na Pomorzu Gdańskim w roku 1797 np. w par. Drzycim chrzczone było dziecko Josephi *Chmurzeński* (zAP w Bydgoszczy). Wariant *Chmarna* utworzony został za pomocą przyrostka *-na*; *Chmur(cz)yk* jest patronimiczną postacią od nazwiska *Chmur(ek)*, *Chmurowicz* także formą powstałą za pomocą formantu *-owicz*: *Chamrowski*, *Chmurowski*, *Chmarzyński*, *Chmurzyński*, *Chmarzewski* są strukturami modelowymi, ukształtowanymi za pomocą przyrostka *-ski* i jego pochodnych. Notowany przez słowniki kaszubskie i inne źródła (najpełniejszy wykaz w SEK-u IV 332) rzeczownik *smura* ‘chmura mgielna, deszczowa’, też ‘mgła’ stał się podstawą nazwisk *Smura*: 10 w woj. bydgoskim, 19 gdańskim, 108 poznańskim, 64 konińskim, 24 kaliskim; z formacji pochodnych podam tylko te, które występują na Pomorzu Gdańskim, a więc: 98 *Smurawa*: 3 w woj. gdańskim, 57 poznańskim, 14 konińskim; *Smurawski*: 2 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 23 pilskim; 16 *Smurawiński*: 9 w woj. gdańskim, 7 jeleniogórskim; 1 *Smurło* w woj. gdańskim; 341 *Smurzyński*: 4 w woj. bydgoskim, 6 elbląskim, 14 gdańskim, 8 słupskim, 81 kieleckim, 52 bielskim, 32 poznańskim.

63. Depka, Depke, Depkowski, Depa i podobne

SNWPU podaje 419 osób o nazwisku *Depka*: 79 w woj. bydgoskim, 39 elbląskim, 120 gdańskim, 34 rzeszowskim, 26 wrocławskim, po 21 jeleniogórskim i toruńskim, 16 zamojskim, 12 wałbrzyskim; 12 *Depke*: 9 w woj. elbląskim, 3 gdańskim; złożone: 95 *Depka-Prądziński*: 65 w woj. słupskim, 23 bydgoskim, 5 gdańskim, po 1 elbląskim i toruńskim; 105 *Depka-Prądzyński*: 44 w woj. słupskim, 26 bydgoskim, 6 elbląskim, po 5 koszalińskim i pilskim, 4 poznańskim, 1 toruńskim; 15 *Depka-Prondzyński*: 12 w woj. bydgoskim, 3 krakowskim; 31 *Depkowski* poza Pomorzem, również poza Pomorzem 12 *Depkiewicz*; 88 *Depko*; 17 *Depkun* w woj. suwalskim.

W Przyd 55 podałem m. in. zapisy: Prądziński-*Depa* Kryspin 1609 z ksiąg sądowych chojnickich, *Depka-Prądzyński* 1752 z Zapcenia, Jan *Depka* Prądzyński

1764; Grzegorz *Depka* Prądziński 1768 z Brzeźna Szlacheckiego; z roku 1773 w Brzeźnie Szlacheckim Wojciech *Depka*-Prądzyński; w roku 1812 Fryderyk *Depka* Lipiński; ks. B. Sychta (Sych I 198) notuje w formie *Dépka* jako przydomek Prądzyńskich, dlatego też Niemcy pisali *Doepke*, np. Jakob v. *Doepke* w roku 1775 w Prądzonie.; w roku 1780 w księdze metrykalnej par. Sartawice pod Świeciem zapisany został Mathias *Depka* (Damps 58), a w roku 1788 Jacobus *Depka* scultetus ‘sołtys’ de Kęsowo notowany w księgach metrykalnych par. Jeleńcz pod Tucholą (od doktoranta Jarosława Szuty). Był to przydomek drobnoszlacheckich rodzin *Prądzyńskich* z *Prądzony* i *Lipińskich* z *Lipienic*, dziś *Lipnicy* na tzw. Gôchach (obecnie w pow. bytowskim, historycznie chojnickim).

W dzisiejszym nazwisku *Depka* mogły się zlać dwa różne nazwiska: 1) pochodne od rzeczownika *dupa*, zdrobnionego *dupka*, po kaszubsku wymawianych także *dëpa*, *dëpka*, notowanych historycznie na Kaszubach, np. w roku 1650 w par. Żarnowiec chrzczone było dziecko Jacobi *Dupka* de Opalin, a w roku 1847 małżonkowie Józef i Elżbieta *Dupikowie* z Dąbrówki w pow. człuchowskim utworzyli fundację przy kościele w Przechlewie; 2) od kaszubskiego rzeczownika *dëpa* ‘zarośla, kępa kwiatów’, *dëpka* ‘mielizna w morzu’ i przenośnie ‘żołądek’ Sych I 198, pochodnych od dolnoniem. *diep* = górnoniem. *tief* ‘głęboki’. Nazwisko *Depa* noszą 1174 osoby: 5 w woj. bydgoskim, 16 elbląskim, 18 gdańskim, 1 słupskim, 384 rzeszowskim, 136 poznańskim, 104 lubelskim, 58 szczecińskim; pochodne *Depak* 53, z tego 5 w woj. gdańskim, 2 słupskim; 127 *Depczyk*, z tego 1 w woj. gdańskim, 60 łódzkim; 1310 *Depczyński*: 59 w woj. bydgoskim, 23 elbląskim, 20 gdańskim; 55 *Depiński*, z tego 5 w woj. gdańskim (form na Pomorzu Gdańskim niepoświadczonych nie podaje).

SSNO I 469 notuje nazwisko *Depa* z Wielkopolski z roku 1495, które Z. Klimek (SEMot V 34) wywodzi od germańskich zdrobnionych imion, opartych na rdzeniu *diet* ‘lud’. Notowane na kresach południowo-wschodnich od roku 1441 nazwisko *Depc(z)yk* odnosi redakcja SSNO (l.c.) do podstawy *deptac*.

64. Fed(d)e, Fed(d)ek i podobne

SNWPU podaje 117 osób pisanych *Fedde*: 67 w woj. bydgoskim, 20 lubelskim, 3 wrocławskim, 40 *Fede*: 3 w woj. bydgoskim, 16 gdańskim, 11 wrocławskim, 9 toruńskim; 40 *Feddek*: 27 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 3 gdańskim, 8 pilskim; 79 *Fedek*: 63 w woj. bydgoskim, 7 tarnowskim, 4 bielskim, po 2 pilskim i toruńskim oraz wiele pochodnych i podobnych.

BBK 25,82 podaje: *Feide* Greger z roku 1591 przybyły do miasta z Brzeźna (Szlacheckiego), niem. *Brisen* oraz z roku 1840 *Feed* Johann Gottfried, cukiernik (*Konditor*), przybyły do miasta ze wsi Ciemnik w pow. Stargard Szczeciński (R II 665), ewangelik liczący lat 27; Adam *Foed* w roku 1772 został zanotowany w Doręgowicach pod Chojnicami jako półgbur (*Halbbauer*) (R 109).

Nazwisko *Fedde* jest pochodzenia fryzyjskiego, pochodzi od gw. fryzyjskiego *vedde* ‘siostra ojca’, jak podaje Zoder I 465. Dopowiedzieć trzeba, że dostrzega

się ślady fryzyjskie w nazwiskach pomorskich. Chodzi tu o samo nazwisko *Friese*, spolszczone na *Freza*, potem *Wreza* w Strzebielinie, pow. wejherowski; stało się ono przydomkiem *Strzebielińskich* ze *Strzebielina*, dalej w miejsce niem. *-au*, pochodnego z *Aue* (dziś ‘niwa, błonie, historycznie ‘podmokła łąka’) występuje fryzyjskie *-og*, np. w nazwiskach *Dorau*, *Flatau*, zapisywanych jako *Dorog*, *Flatog*.

65. Flem(m)ing

SNWPU podaje 238 osób o nazwisku *Fleming*: 34 w woj. bydgoskim, 12 elbląskim, 108 gdańskim, 3 słupskim, 16 poznańskim, po 11 koszalińskim i wałbrzyjskim, 10 plockim, po 9 katowickim i szczecińskim; 156 *Flemming*: 30 w woj. bydgoskim, po 7 elbląskim, łódzkim, olsztyńskim i toruńskim, 87 gdańskim, po 4 warszawskim i poznańskim.

Historycznie na Pomorzu Gdańskim mamy nieliczne zaświadczenia tego nazwiska: w księgach metrykalnych par. Jeleńcz pod Tucholą wystąpili: zmarli Stephanus *Fleming* inquil.[inus ‘chałupnik’] an[norum ‘lat’] 16 et Petrus *Fleming* inq. an 53 de Krajanka 1715, Martinu *Fleming* luth.[eranus ‘ewangelik’] de Siciny 1753, inter Martinum *Flemik* fam.[ulum ‘sługa’] de Dwierzno 1754, Michael *Flemik* de Kensowo Minor 1755, Martinus *Fleming* scultetus ‘sołtys’ Kesowienensis 1770, Martinus *Flemink* senior ‘Starszy’ scultetus de Kęsowo Maior 1773, inter Petrum *Fleming* juv.[enem] ‘młodzieńcem’ de Kensowo Wielkie 1776, Michael *Fleming* hort.[ulanum] ‘ogrodnikiem’ an 40 de Brzuchowo 1774, mort.[uus] ‘zmarły’ Martinus *Fleming* senior de villa Kensowo Małe 1775, Martinus *Fleming* fam.[ulus] ‘sługa’ de Kensowo Maior 1776, filius Petri *Fleming* et Gertrudis Wrólkowna [...] Stephanus Petrus de Pieńkowo, patrini fuerunt ‘rodzicami chrzestnymi byli’ Martinus *Fleming* 1777, filius Petri *Flemik* et Gertrudis [...] Andreas 1779, filius Petri *Flemik* et Gertrudis [...] Andreas de Krajanki 1780, filius Petri *Fleming* inquil.[ini] et Gertrudis wrelkowna [...] Josephus Petrus de Bralewnica 1783, Marianna *Flemingowa* de Kensowo Maior w roku 1759; taż w roku 1764 zapisana Marianna *Fleminkowa*, mortua ‘zmarła’ Regina *Fleminkowa* vidua ‘wdowa’ an. 75 de Siciny 1788; Rozalia *Fleminkowna* de Kensowo Maior roku W roku 1773 zarządcą majątku w Kamienicy Królewskiej, pow. kartuski był *Fleming*, a w Ciechomiu pod tą wsią gburem był Ernst *Flemming*, luteranin z Pomorza Gdańskiego (Heidn 188, 189). SSNO II 47-48 notuje n. os. *Fleming* od roku 1272 ze Śląska i z Pomorza oraz *Flaming* z roku 1357 ze Śląska. Z. Klimek (SEMot V 53) za literaturą niemiecką odnosi do średnio-wysoko-niem. nazwy etnicznej *vłéminc* ‘Flamandczyk’, wtórnie także ‘człowiek o bardziej wykwintnych obyczajach i dobrym wychowaniu’. DF 246 informuje, że w XI-XII w. wyraz oznaczał przede wszystkim ‘flamandzko-niderlandzkich kolonistów w północnych Niemczech’, potem także ‘handlarzy sukniem i farbiarzy tego sukna’; niewykluczone, że w pojedynczych wypadkach nazwisko *Fleming* pochodzić może od n. wsi *Flemmingen* w Nadrenii-Palatynacie, Turyngii, Saksonii-Anhalcie, Prusach Wschodnich lub

choronimu ‘nazwy krainy’ *Fläming* w Brandenburgii. Różnorodność zapisów z Tucholskiego pokazuje, że nazwisko nie było rozumiane. Nosiło je wielu uczonych, polityków i wojskowych, o których informują encyklopedie i słowniki biograficzne.

66. Gabiec, Gabiecki i podobne

SNWPU podaje 74 osoby o nazwisku *Gabiec*: 11 w woj. gdańskim, 1 elbląskim, 24 białostockim, 18 olsztyńskim, 6 legnickim, po 5 suwalskim i toruńskim; 1 *Gabiecki* w woj. gdańskim.

Najprościej objaśnić nazwisko *Gabiec* jako strukturę patronimiczną od nazwiska *Gab* u 16 osób: 9 w woj. opolskim, 6 białostockim, 1 tarnobrzeskim lub *Gaba* u 93 osób: 40 w woj. lubelskim, 11 gorzowskim, 10 warszawskim, utworzoną za pomocą przyrostka *-ec*, jak *Adamiec*, *Marciniec*, *Pawelec* od n. os. *Adam*, *Marcin*, *Paweł*. Nazwiska *Gab* i *Gaba* z kolei powstały od czasownika *gabać* ‘atakować, napastować kogoś czynnie lub słownie’ (także o agresji seksualnej) B I 397 wskutek tzw. derywacji wstecznej (*Gab* jak *Potrac* od *potracić*) lub konwersji (*Gaba* jak *Zwara* od *zwarzyć*). Od tej bazy częste są nazwiska: 1 *Gabacz* w woj. wrocławskim: rzeczownik *gabacz* ‘napastnik, natręt’, znany w polszczyźnie od XVI w.; 4 *Gabaj*: 2 w woj. śląskim, po 1 bydgoskim i elbląskim; 22 *Gabaja* w woj. krakowskim; *Gabal* 0; 1 *Gabala* w woj. radomskim; 276 *Gabala*: 11 w woj. bydgoskim, 9 gdańskim, 119 poznańskim, po 24 kieleckim i zielonogórskim, po 20 katowickim i łódzkim; 2 *Gaban*: po 1 katowickim i szczecińskim; *Gabań* 0; *Gabar* 0; 825 *Gabara*: 10 w woj. bydgoskim, 16 gdańskim, 505 łódzkim, 79 skiernewickim, 59 warszawskim; 13 *Gabik*: po 6 w woj. tarnowskim i toruńskim, 1 katowickim; 30 *Gabig*: 28 w woj. gdańskim, 2 toruńskim; 36 *Gabin*: 14 w woj. zielonogórskim, 9 konińskim, 7 poznańskim, powstałe (kolejno) za pomocą przyrostków: *-aj(a)*, *-al(a)*, *-ala*, *-an*, *-ań*, *-ar(a)*, *-ik* (hiperpoprawnie *-ig* w formie *Gabig*), *-in* (formy pochodne pomijam). Nazwisko *Gaba* u niektórych nosicieli może pochodzić od niem. rzeczownika *Gabe* ‘dar, podarunek’ z polszczyzną wymianą *-e* na *-a*. H. Derdowski wprowadził do humorystycznego poematu *O panu Czorlińscim... Żyda Gabę*. Kataster fryderycjański z roku 1773 dla kosznajderskiej wsi Cerkwica pod Chojnicami ujawnia wpis Casimirus *Gaba* (Rink 109).

SNWPU notuje także nazwisko *Gabicer* ze wskaźnikiem 0, można je odnieść do n. dawnej wsi *Gajowice*, dziś części Wrocławia, notowanej jako *Gabitz* od roku ok. 1630 (Z. Zierhofferowa, NMP III 68); forma *Gabitzer*, zapisana po polsku *Gabicer* może wskazywać na mieszkańca wsi *Gabitz*

67. Karcz, Karczewki, Korcz i podobne

SNWPU podaje 5574 osoby o nazwisku *Karcz*: 153 w woj. bydgoskim, 15 elbląskim, 424 gdańskim, 129 śląskim, 826 krakowskim, 696 katowickim, 440 bielskim, 244 radomskim, 240 warszawskim; z pochodnych i podobnych podam

tylko te, które zaświadczone zostały na Pomorzu Gdańskim, a więc: 22 *Karczeski*: 11 w woj. gdańskim, 1 słupskim z uproszczeniem grupy spółgłoskowej; 204 *Karczewicz*: 4 w woj. gdańskim, 38 szczecińskim, 26 legnickim, 24 katowickim; 12720 *Karczewski*: 660 bydgoskim, 361 elbląskim, 1166 gdańskim, 155 słupskim, 1196 warszawskim, 782 toruńskim, 724 białostockim, 431 katowickim, 404 koszalińskim, 360 kieleckim, 352 pilskim, 337 ciechanowskim, 315 szczecińskim; 7 *Karcziniński* w woj. gdańskim; 2735 *Korcz*: 66 w woj. bydgoskim, 24 elbląskim, 67 gdańskim, 16 słupskim, 877 poznańskim, 470 radomskim, 202 katowickim, 72 wrocławskim; 10 *Korczagin*: 7 w woj. elbląskim, 3 gdańskim; 5791 *Korczak*: 127 w woj. bydgoskim, 39 elbląskim, 74 gdańskim, 24 słupskim, 943 warszawskim, 734 radomskim, 335 tarnobrzeskim, 324 kieleckim, 316 katowickim, 296 wrocławskim, 243 bielskim, 164 kaliskim; dużo złożonych z I członem *Korczak*: *Korczak* de Hubice 1 w woj. warszawskim, *Korczak* de Hubice Hubicki 1 w woj. krakowskim, *Korczak-Chodorowska* 5: 4 w woj. krakowskim, 1 warszawskim, *Korczak-Daleszyński* 7: 4 w woj. gdańskim, 2 elbląskim, 1 toruńskim, *Korczak-Horodyski* 14, *Korczak-Idziński* 8, *Korczak-Komorowski* 14, *Korczak-Mleczo* 5 w woj. warszawskim, *Korczak-Siwicki* 12, *Korczak-Żydaczewski* 21, 362 *Korczakowski*: 4 w woj. elbląskim, 1 gdańskim, 111 ostrołęckim, 48 w woj. warszawskim, 41 olsztyńskim, 21 wałbrzyskim, 17 szczecińskim, 14 płockim, 13 kieleckim; 112 *Korczek*: 2 w woj. bydgoskim, 3 słupskim, 18 katowickim, 13 pilskim; 2 *Korczeń*: po 1 w woj. gdańskim i siedleckim; 326 *Korczewski*: po 2 w woj. bydgoskim i elbląskim, 10 gdańskim, 34 warszawskim, 33 katowickim; 64 *Korczok*: 63 w woj. katowickim, 1 opolskim; 317 *Korczowski*: 3 w woj. elbląskim, po 7 gdańskim i słupskim, 46 wrocławskim, 34 zielonogórskim, 31 katowickim, 28 jeleniogórskim, po 26 opolskim i toruńskim; 229 *Korczyz* 10 w woj. bydgoskim, 36 elbląskim, 31 warszawskim, 30 szczecińskim; 1221 *Korczyk*: 2 w woj. bydgoskim, 19 gdańskim, 7 słupskim, 402 katowickim, 315 bielskim, 64 białkopodlaskim, 53 poznańskim, 40 krakowskim, 38 kaliskim; 133 *Korczykowski*: 1 w woj. elbląskim, 73 krośnieńskim, 13 rzeszowskim; 3576 *Korczyński*: 39 w woj. bydgoskim, 2 elbląskim, 123 gdańskim, 18 słupskim, 414 katowickim, 264 wrocławskim, 233 krakowskim, 202 warszawskim, 196 łódzkim, 146 wałbrzyskim, 140 tarnobrzeskim, 138 kaliskim, 122 radomskim.

SSNO II 535, VII 101 notuje n. os. *Karcz* od roku 1370 z Małopolski, Wielkopolski i z Mazowsza, nadto pochodne patronimiczne *Karczewic* i *Karczowic* od roku 1280 z Wielkopolski, Małopolski i z Pomorza, które A. Cieślikowa (C 53, SEMot I 102) odnosi do rzeczownika pospolitego *karcz* ‘pniak’, notowanego w polszczyźnie od roku 1393; *Karczowin* z roku 1388 z Małopolski, *Karczyn* z roku 1381 ze Śląska; *Karczewski* i *Karczowski* od roku 1388 z Wielkopolski; *Karczynski* z roku 1391 z Wielkopolski, formację przymiotnikową *Karczow* od roku 1402 z Wielkopolski, *Karzech* w roku 1402 z Wielkopolski; nazwisko *Karczewski* odnosi SEMot III 72 do wsi *Karczewo*, gm. Kamieniec, woj. poznańskie, a *Karczynski* do

wsi *Karczyn*, gm. Kruszwica, woj. bydgoskie; *Karczyn* do takiejże n. wsi *Karczyn*, gm. Łagiewniki, woj. wrocławskie. Nazwiska z początkowym *Ko-* w SSNO III 82 – 83 są następujące: *Korcz* od roku 1370 notowane w Wielkopolsce, Małopolsce, na Śląsku i na kresach południowo-wschodnich; *Korczak* od roku 1358 na Śląsku, w Małopolsce i na kresach południowo-wschodnich, herb *Korczak* notuje J. Długosz, także w przekładzie na łac. *ciffus, ciphus* ‘kubek, kielich’, formy żeńskie *Korczakowa* od roku 1437 na kresach południowo-wschodnich i *Korczakin* w Małopolsce, nadto *Korczakowska* w roku 1423 na Mazowszu; patronimiczną postać *Korczakowic* od roku 1426 na Mazowszu. SEMot VII 320 odnosi n. os. *Korcz* do niem. podstawy *kurz* ‘mały, krótki’ i odsyła do SEMOT V 152-153, gdzie ona niewymieniona; można w niej bowiem widzieć gw. *korcz* ‘karcz’; *Korczak* od n. herbowej *Korczak* SEMot VI 23-24; do n. herbowej *Korczak* odnosi także zapisy *Korczakowa, Korczakowic, Korczakin*; nazwisko *Korczakowska* wiąże z n. wsi *Korczaki*, gm. Rzekuń, woj. ostrołęckie, a *Korczowski, Korczewski* z n.m. *Korczów*, gm. Biłgoraj, woj. zamojskie (SEMot III 82). Dzisiejsze nazwiska, wymienione za SNWPU, mogą kontynuować formy staropolskie, a mogą też pochodzić od rzeczownika *karcz*, gw. *korcz*; *Karczewski* może pochodzić od innych wsi *Karczewo* pod Tucholą i w Wielkopolsce, o których szerzej zob. NMP IV 331-332 lub być strukturą modelową od n. os. *Karcz*, utworzoną za pomocą przyrostka *-ewski*. Nazwisko *Korczyński*, które nosił m.in. Benedykt Korczyński, bohater *Nad Niemnem* E. Orzeszkowej, może pochodzić od n. wsi *Korczyn*, gm. Strawczyn, woj. kieleckie, notowanej od roku 1462 *Gorzyn*, od roku 1512 *Korzin* (K. Rymut, NMP V 140); pod uwagę wziąć także trzeba wsie *Korzyna*, o których zob. NMP (jw.).

Na Pomorzu Gdańskim w par. Sartawice pod Świeciem zanotowani zostali: Anna *Karcz* w roku 1793, a wcześniej w roku 1776 chrzczone było dziecko Joannis et Hedwigis *Karczow*, tam też nazwisko *Karczewski*: w roku 1793 Mathias et Marianna *Karczewskie*, a w roku 1785 chrzczone dziecko Joannis et Annae *KLarczewskich* (Damps 130). W Bralewnicy pod Tucholą w roku 1807 zanotowana została Simonis *Karczewski* inquil.(ini) ‘chałupnika’ uxor Anna (z księgi patrykalnej par. Jeleńcz pod Tucholą od J. Szuty). W księdze chrztów par. Kościerzyna w roku 1749 zapisany został Mathias *Karczewski* (AP X 37-38), w roku 1723 w księdze metrykalnej par. Strzepcz zapisany został Stanislaus *Karczyk* (AP XXIV 80); w księgach metrykalnych par. Kielno, pow. wejherowskich figurują: Adamus *Karcz* w roku 1757 i Catherina *Karczewska* 1776 (AP VII 53, 81); w najstarszej zachowanej na Pomorzu Gdańskim księdze metrykalnej par. Żarnowiec, w pow. puckim zapisani zostali: dziecko Michael Stanislai et Helizabethae Karé w roku 1593; Helizabetha *Karczewa* tego roku; ciż w rok później jako *Karcz*; Zophia Pauli et Annae *Korcz* w roku 1615; Zophia *Karczka* w roku 1642; Ewa *Karczkowna* w roku 1656 (wszystkie z działu chrztów); Zophia *Karczewna*, pisana *Karczowna* w roku 1633 (w dziale ślubów); Elizabeth *Karczowa* w roku 1647 (w dziale pogrzebów) zawsze z Kartoszyna.

Nazwisko *Karczewski* nosi współcześnie m.in. dr Benedykt Karczewski, urodzony w Koloni pod Sianowem w pow. kartuskim, zasłużony dla propagowania wzorów kaszubskich na wyrobach ceramicznych Zakładów Porcelany Stołowej w Łubianie pod Kościerzyną, kultury kaszubskiej (m.in. autor tomików poetyckich i szkiców z dziejów Kaszub); nazwisku *Karczyński* splendoru dodały dzieci organisty pelplińskiego Ignacego Karczyńskiego i jego żony Anny z d. Gdaniec; do SBPN II 352-355 weszli Aleksander Karczyński (1882–1973), organista, kompozytor i działacz polonijny; księża katolicy: Alojzy Wojciech Karczyński (1892–1967), pedagog katecheta i profesor teologii pastoralnej i ascetycznej w Pelplinie; Cyryl Metody Karczyński (1884–1940), filomata, działacz społeczny i zbieracz pieśni ludowych, zamordowany przez hitlerowców; Marian Karczyński (1879–1944), redaktor, działacz niepodległościowy i oświatowy; mieli nadto dwie siostry zakonne elżbietanki: Kungundę (imię zakonne Stylita) i Martę (imię zakonne Urbicja).

Herbarz Leszczyca (132, 289) notuje Karczewskich herbu *Jasieńczyk* od roku 1500 w woj. płockim, na Litwie od roku 1648, w woj. ruskim w roku 1690 i w ziemi czerskiej; udowodnili oni pochodzenie szlacheckie w Królestwie Polskim w roku 1825, nadto Karczewskich, herbu *Samson* w Wielkopolsce od roku 1550; notuje także (291) Karczyńskich, herbu *Sas* bez bliższych informacji.

68. Kęsik, Kensik, Kęsicki i podobne

SNWPU podaje 1729 osób o nazwisku *Kęsik*: 247 w woj. bydgoskim, 24 elbląskim, 68 gdańskim, 16 słupskim; 216 częstochowskim, 204 lubelskim, 144 radomskim, 184 warszawskim, 99 siedleckim; 65 *Kensik*: 23 w woj. bydgoskim, 13 gdańskim, 4 słupskim, 11 toruńskim; *Kenschik* 0; 1448 *Kęsicki*: 20 w woj. bydgoskim, 62 elbląskim, 36 gdańskim, 14 słupskim, 167 warszawskim, 104 wrocławskim, 77 poznańskim; 31 *Kęsikiewicz*: 18 w woj. konińskim, 10 koszalińskim; 57 *Kęsikowski*: 14 w woj. bydgoskim, 26 kaliskim, 4 toruńskim, po 3 koszalińskim i łódzkim; 1 *Kensikiewicz* w woj. zielonogórskim; 21 *Kensicki*: po 3 w woj. elbląskim i wałbrzyskim, 11 gdańskim, 4 wrocławskim.

SSNO II 568 notuje od roku 1385 formę *Kęsy* z Małopolski, Wielkopolski, Mazowsza i kresów południowo-wschodnich; *Kusy* od roku 1381 z Małopolski, Mazowsza i z kresów południowo-wschodnich (C 54, SEMot I 105) i pochodne: *Kąsek/Kęsek*, *Kąsk*, *Kęska/Kąska*; *Kąskow/Kęskow*; *Kąsich/Kęsich*, *Kęsza*; nadto złożone: *Kęse Sukno*, *Kęsy Koń*, *Kęsy Pietrzyk*, *Kusy Pietrzyk*.

Historycznie w roku 1664 „posesorem wsi Pniewite”, w par. Lisewo, pow. chełmiński był Maciej *Kęsicki* (F XXXII 433); w XVII w. w Bydgoszczy notowany był piekarz (*pistor*) *Kęsy*: Honesto Francisco *Kęsy* Pistori suburbano Bidgostien[si] 1625; Honesti Jacobi *Kęsy*, pistoris 1640; wytwórca i właściciel łódek: H[ones]tus Mattia[s] *Kęsy* Fabriscapharg 1644; Honestis Petro Nauclero dicto *Kęsy* et Ursula coniugibus Bidgostiensibus 1650; nadto chałupnik: Joannis *Kęsy*

Inquilini Bidgostien[is] 1657 (M. Czaplicka-Niedbalska, *Nazwiska mieszkańców Bydgoszczy...*, Bydgoszcz 1996, s. 176).

Podane (i niepodane) nazwiska pochodzą ostatecznie od formy *Kęsy* 1332: 51 w woj. bydgoskim, 45 gdańskim, 14 słujskim, 352 poznańskim, 88 kaliskim, opartej na przymiotniku *kęsy*, notowanym w polszczyźnie od roku 1426, wypartym potem przez postać *kusy*, znaczącym ‘krótki, krótko obcięty, skrócony’, zwłaszcza o ogonie, dlatego ‘bez ogona’ o psie; także ‘bez ręki albo nogi’, ‘niski’ o drzewie, domku, koniku i inne zob. B I 659 (gdzie też staropolskie nazwy osobowe i nazwy miejscowe). W wariancie *Kensy* figurują 243 osoby: 14 w woj. bydgoskim, 122 katowickim, 70 opolskim; nazwisko *Kusy* nosi 145 osób: 23 w woj. bydgoskim, 17 elbląskim, 18 gdańskim, 198 zamojskim, 189 lubelskim; pochodne *Kusyk* 1136: 20 w woj. bydgoskim, 28 elbląskim, 27 gdańskim, 12 słujskim, 503 lubelskim; 731 *Kusik*: 11 w woj. elbląskim, 8 gdańskim, 141 tarnobrzescim, 140 poznańskim, 48 ostrołęckim; 5190 *Kusiak*: 55 w woj. bydgoskim, 21 elbląskim, 91 gdańskim, 51 słujskim, 480 kieleckim, 310 tarnowskim, po 282 katowickim i łódzkim, 209 lubelskim, 200 szczecińskim, 188 warszawskim; inne pochodne pomijam. Formy *Kęsik*, *Kusik*, *Kusyk*, *Kusiak*, *Kęsiak* (155 poza Pomorzem) są patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostków *-ik*, *-yk*, *-ak*. Formę patronimiczną na *-owicz*: *Kusowicz* noszą 4 osoby w woj. elbląskim. S. Rospond (SNS II 287) wywodzi nazwiska *Kęsik*, *Kęsak* od podstawowej formy *Kęs* : *kęs* ‘kawałek’, rzeczownika spokrewnionego ze wspomnianymi przymiotnikami *kęsy/kusy* (B I l.c.). Por. w SNWPU 11 osób pisanych *Kens* ze Śląska i pochodne, 101 *Kęs*, również poza Pomorzem. Nazwisko *Kęsik* i *Kensik* występuje głównie w woj. bydgoskim. Formy *Kęsicki*, *Kęsowski*, *Kęsikowski* są modelowe, utworzone zostały za pomocą przyrostka *-(ow)ski*.

69. Koch, Kocha

SNWPU podaje 3239 osób o nazwisku *Koch*: 100 w woj. bydgoskim, 47 elbląskim, po 68 gdańskim i słujskim, 505 katowickim, 280 częstochowskim, 241 warszawskim, 225 poznańskim, 187 wrocławskim, 173 opolskim, 124 łódzkim; 75 *Kocha*: 3 w woj. bydgoskim, po 7 gdańskim i legnickim, 26 rzeszowskim, 19 katowickim.

Na planie działek miejskich Wejherowa z roku 1788 figuruje Michael *Koch* (od prof. A. Grotha); w roku 1766 Friedrich *Koch* nabył karczmę w Oruni, a Johann *Koch* w roku 1704 karczmę w Pieckach pod Gdańskiem (Muhl 41, 139); w roku 1722 *Księga obywateli Chojnic* (BBK 53, 81) zawiera wpisy: *Koch* Christof Ernst, przybyły z Halle, powroźnik; w roku 1836 *Kochs* Johann Friedrich, przybyły z Debrzna (*Proku Friedland*), czapnik (*Hutmacher*), katolik, lat 24, który w roku 1840 wybył z miasta; w roku 1648 w Starogardzie notowany był Bastian *Koch*, w roku 1748 w Rudnie, pow. tczewski Michael *Koch*; Andreas *Koch* et Anna *Kochowa* utrwaleni zostali w roku 1771 w księdze metrykalnej par. Sarta-

wice pod Świeciem (Damps 145); w Bytowie notowany był w roku 1679 i 1689 Christianus *Koch*, mistrz w cechu krawieckim (KB 135, 297).

Nazwisko najprościej wywieść od niem. rzeczownika *Koch* ‘kucharz’, najpierw warzący w klasztorach i na dworach według wymyślnych receptur, potem uliczny i w garkuchni, DF 384 znalazł najwcześniejsze poświadczenie tego nazwiska już w roku 1225 wśród służby klasztornej w Ratysbonie (Regensburgu): Heinrich *Koch*, a następnie z XIV w. także w tym mieście, ale jako kucharza jarmarcznego: H.(einrich) den *choch an dem Marhth*. Najbardziej znanym nosicielem tego nazwiska był słynny niemiecki bakteriolog, Robert Koch (1843–1910), odkrywca prątki gruźlicy. Możliwe także jako zdrobnienie od im. *Konrad*, jednak notowaną od roku 1361 w staropolszczyźnie w Małopolsce n. os. *Koch* (zob. SSNO III 39) Z. Klimek (SEMot V 136) odnosi do średnio-wysoko-niem. *koch* ‘kucharz’; M. Malec (Mal III 261-263) wśród zdrobnień in. *Konrad* formy *Koch* nie podaje. Niem. rzeczownik *Koch* przejęty został z łacińskiego *coquus*, -i ‘kucharz’. N. os. *Koch* „musiała” być znana wcześniej, niż na to wskazują źródła antropomiczne, skoro dała początek kilku nazwom wsi, notowanym już od roku 1224 *Kochowo* nad Zatoką Gdańską; *Kochów*, gm. Maciejowice, woj. siedleckie od roku 1155 *Cohov* (zob. NMP V 30-31). Wywodzi się z nich nazwisko *Kochowski*, które nosił m.in. Wespazjan Kochowski (1633–1700), poeta polski, autor *Psalmidii polskiej*. Według SNWPU nazwisko *Kochowski* noszą 332 osoby: 1 w woj. bydgoskim, po 11 elbląskim, jeleniogórskim i opolskim, 4 gdańskim, 175 tarnobrzeskim, 46 radomskim, 14 bielskim.

70. Marks, Marksz, Markus(z), Markuszewski i podobne

SNWPU podaje 1476 osób o nazwisku *Marks*: 151 w woj. gdańskim, 95 bydgoskim, 37 elbląskim, 23 słupskim, 207 katowickim, 144 toruńskim, 118 warszawskim, 108 opolskim, 86 łódzkim, 65 wrocławskim, 55 tarnowskim, 42 szczecińskim, 39 olsztyńskim, 25 kaliskim, po 22 kieleckim i pilskim, 21 krakowskim; 6 *Marksz*: 4 w woj. gdańskim, po 1 warszawskim i olsztyńskim; 410 *Markus*: 25 w woj. elbląskim, 24 gdańskim, 159 skierniewickim, 73 łódzkim, 34 szczecińskim, 21 płockim; 14 *Markusz*: 2 w woj. elbląskim, 1 gdańskim, 6 jeleniogórskim, 4 warszawskim; 37 *Markus*: 34 w woj. bielskim, 3 krakowskim; 2 *Markuszewicz* w woj. gdańskim; 1470 *Markuszewski*: 46 w woj. bydgoskim, 49 elbląskim, 94 gdańskim, 24 słupskim, 210 warszawskim, 205 toruńskim, 101 olsztyńskim, 68 wrocławskim, 55 ostrołęckim; 32 *Markuszka*: 15 w woj. krośnieńskim, 8 gorzowskim, po 3 szczecińskim i zielonogórskim; 47 *Markusik* w woj. katowickim; 19 *Markusiewicz*: 2 w woj. gdańskim, 13 rzeszowskim, 3 tarnobrzeskim, 1 warszawskim; 3 *Markuza* w woj. warszawskim; 2 *Markuze*: po 1 w woj. warszawskim i zamojskim.

Historycznie nazwisko było dość często notowane na całych Kaszubach: w Księdze obywateli Chojnic (BBK 42,50,81) utrwaleni zostali: w roku 1672 *Marx*

Hans, przybyły do miasta szewc (*Schuhmacher*) z Białogardu (*Belgard i. [n] Pomern*); w roku 1710 *Marx* Isaak, już rodem z Chojnic, również szewc (*Schuster*); w roku 1838 *Marks* Johann, rodem z Chojnic, także szewc (*Schuhmacher*), ewangelik, lat 25; w Sumariuszu ksiąg metrykalnych par. Wiele zanotowani zostali: *Matias Marx* w roku 1773 i 1778, *Apolonia Marx* w roku 1796 oraz *Johann Marx* 1798 i 1799; w roku 1515 właścicielem Modrzewa w pow. bytowskim był niejaki *Marcks* (KB 236); w roku 1734 zmarł przeor kartuzów *Johannes Marx*, kataster fryderycjański z roku 1773 dla Sulęczyzna zawiera m.in. wpis *Greger Marks* wśród najemników; tegoż roku w Niestępowie pod Gdańskiem młynarzem był *George Marcus*, a w roku 1909 właścicielem Amalki pod Podjazami był niejaki *Marcus* z Berlina (Heidn 212, 363,433,609); w księdze metrykalnej par. Strzecz, pow. wejherowski występują: *Anna Markusowa* 1713 i w roku 1726 chrzczone było dziecko *Hedvigis Markuszewska*; w księdze metrykalnej par. Żarnowiec odnotowany został zgon: *Magdalena Markuszowna* de Wierzchucino 1641 i ksiądz ochrzcił *Margaretham Markuszowam*; w księdze metrykalnej par. Kielno, pow. wejherowski zanotowani zostali *Gottlieb Marcus* et *Eleonora* 1821.

Wszystkie te nazwiska pochodzą ostatecznie od imienia *Marek*, zapożyczonego do polszczyzny z łacińskiej formy *Marcus*; tam zaś imię powstało od boga wojny, *Marsa* (łac. *Mars, Mart-is*). Forma *Markus* (pisana też oryginalnie po łacinie *Marcus*) oddaje tę właśnie postać łacińską, może w zapisie niemieckim (Niemcy do dziś piszą m.in. *Markus*), por. 76 mężczyzn o imieniu *Markus* w SIW; *Markusz* to wynik spolszczenia końcowego łacińskiego *-s* przez wymianę na *-sz*, jak *Lucas, Mattheus* i wiele innych na *Łukasz, Mateusz*. Imię *Markusz*, które przeszło do roli nazwiska *Markusz* notowane było już w staropolszczyźnie, głównie w Wielkopolsce (SSNO III 403-404, Mal III 280). Może powstało nawet od notowanego w staropolszczyźnie im. *Markusław* (od *Marek* z bardzo czynnym członem *-sław*) w roku 1288 w Wielkopolsce. Por. także 16 202 osoby o nazwisku *Marek* w SNW-PU. Forma *Markuś* jest analogiczna do licznych zdrobniących imion z końcowym *-ś* typu *Piotruś, Marcyś*. Nazwiska *Markusik, Markusiewicz* i *Markuszewicz* są formami patronimicznymi, utworzonymi za pomocą przyrostków *-ik, -ewicz* od *Markus(z)*. *Markuze* zakłada zniemczenie przez wygłosowe *-e*, dodane do *Markus-e*, czytane z niemiecka *Markuze*, potem spolszczone przez wymianę tego *-e* na *-a*: *Karkuza*. I wreszcie *Marx*, spopularyzowane zwłaszcza w minionym okresie PRL-u przez Karola Marksa (1818-1883) i marksizm, pisane także po polsku *Marks* (por. imię *Marks* u 1 mężczyzny w woj. jeleniogórskim w SIW), to patronimiczne niemieckie nazwisko typu dopełniaczowego, powstałe od wyrażenia typu *Johann, Sohn Mark-s* ‘Jan, syn Marka’, gdzie końcowe *-s* jest niem. końcówką dopełniacza I. poj. deklinacji mocnej, jak w nazwiskach *Dix < Benedictus, Lux < Lucas, Kux < Cuonrath* ‘Konrad’, *Nix < Nicolaus* i bardziej „przemawiające” *Philipps, Roberts, Simons*. Forma *Marksz* polega na polszczeniu wymianie *-s* do *-sz*.

71. Matern, Materna i podobne

SNWPU notuje nazwisko *Matern* u 69 osób, z tego 10 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 16 gdańskim, 15 gorzowskim, 9 olsztyńskim, 6 białostockim; *Materna* u 1256, z tego 15 w woj. bydgoskim, 20 elbląskim, 27 gdańskim, 312 rzeszowskim, 236 zielonogórskim, po 90 gorzowskim i katowickim; 71 poznańskim, *Materne* u 44: 12 w woj. gdańskim i wiele form pochodnych; *Maternia* 172, a więc analogiczne do imion żeńskich typu *Apolonia*, *Frانيا*, *Melania* poza Pomorzem, z tego 106 w woj. rzeszowskim, 15 zielonogórskim, 11 wrocławskim; również formy pochodne, jak : patronimiczne: 127 *Materniak* 54 w woj. krośnieńskim, 14 opolskim, tylko 1 w woj. słupskim; 252 *Maternik*: 12 w woj. gdańskim, 5 słupskim, 45 pilskim, 43 warszawskim, 28 poznańskim, 26 olsztyńskim, 24 gorzowskim; modelowe: 525 *Maternowski*: 173 w woj. bydgoskim, po 8 elblaskim i słupskim, 7 gdańskim, 116 pilskim, 56 toruńskim; 141 *Maternicki*: 12 w woj. bydgoskim, 5 elbląskim, 51 gdańskim, 20 olsztyńskim, 16 warszawskim, 15 toruńskim plasują się raczej poza Pomorzem. Tak samo łacińska postać patronimiczna dopełniaczowa *Materny* (z łac. określeń typu *Joannes, filius Materni*) 163: 11 w woj. gdańskim, 77 katowickim, 17 wrocławskim, 15 kieleckim, 13 opolskim lokuje się głównie na południu Polski i na tzw. Ziemiach Odzyskanych; *Maternus* 5: 4 w woj. opolskim, 1 katowickim występuje na Śląsku.

Pod koniec XV w. pod Pruszczem Gdańskim grasował ze swoją bandą rozbójników Simon *Matern* (Muhl 54).

Był w starożytnym Rzymie przydomek *Maternus* dla mężczyzn i *Materna* dla kobiet oraz formy pochodne: *Maternianus*, powstały od *Maternus* za pomocą przyrostka *-ianus*, właściwego dla tworzenia imion wyzwoleńców i adoptowanych; *Materninus* dla mężczyzn i *Maternina* dla kobiet, utworzony patronimicznym suf. *-inus, -ina* (a więc to 'syn, córka Materna') i zdrobniła *Mater[n]illa* (IC 303-304). Łaciński przydomek (*cognomen*) *Maternus* pochodzi od tak samo brzmiącego przymiotnika *maternus, -a, -um* 'matczyny, należący do matki', utworzony bowiem został od rzeczownika *mater, matr-is* 'matka', jak *paternus, -a, -um* 'ojcowski, należący do ojca' od *pater, patris* 'ojciec'. Postać *Materna* nawiązuje do form staropolskich omawianego imienia, notowanych od roku 1386 w Małopolsce i w Wielkopolsce (Mal III 282), szerzej zob. IPU.

Imię *Matern* nosili m. in.: 1) *Matern*, biskup Mediolanu (ok. 315–340), wspomniany 18 lub 19 VII i 2) *Matern*, biskup Kolonii i Trewiru, wspomniany 14 IX (KIS IV 214). Ten ostatni czczony był szczególnie u cystersów, dlatego cysterska parafia pod Gdańskiem-Wrzeszczem we wsi Chojno otrzymała nazwę *Matarnia* (*ad sactum Maternum*), po niemiecku *Mattern* Pelp 758. Ks. H. Fros (KIS IV 215) prezentuje także *Materniana*, biskupa Reims (ok. 351-7 VII 370), prawdopodobnie brata św. *Materna*, biskupa Mediolanu, wspomnianego 30 IV.

72. Pasieka, Pasiecznik i podobne

SNWPU podaje 2913 osób o nazwisku *Pasieka*: 104 w woj. bydgoskim, 60 gdańskim, 33 słujskim, 586 częstochowskim, 348 katowickim, 234 opolskim, 156 kieleckim, 126 wrocławskim, 110 tarnowskim, 106 tarnobrzeskim, 100 krakowskim, 95 zamojskim; 19 *Pasieko*: 7 w woj. poznańskim, 6 opolskim, 4 katowickim, po 1 nowosądeckim i zielonogórskim; 234 *Pasiek*: 10 w woj. bydgoskim, 4 gdańskim, 5 słujskim, 69 tarnobrzeskim, 43 kieleckim; 655 *Pasieczny*: po 6 w woj. bydgoskim i elbląskim, 11 gdańskim, 2 słujskim, 206 zamojskim, 53 chełmskim; 7 *Pasieczniak*: po 3 w woj. legnickim i zielonogórskim, 1 gorzowskim; 463 *Pasiecznik*: 6 w woj. elbląskim, 11 gdańskim, 2 słujskim, 63 przemyskim, 54 wrocławskim, 48 katowickim, 38 szczecińskim, 27 białostockim, 24 tarnowskim; *Pasieczniuk* 0; 626 *Pasieczna*: 13 w woj. bydgoskim, 8 elbląskim, 13 gdańskim, 1 słujskim, 197 zamojskim, 131 lubelskim, 53 chełmskim, 39 wrocławskim; 62 *Pasieczyński* poza Pomorzem.

SSNO IV 193 notuje nazwisko *Pasieka* od roku 1399 z ziemi łączyckiej, tamże z tegoż roku formę patronimiczną *Pasieczyc*; na kresach południowo-wschodnich z roku 1494 pochodne *Pasiec(s)ki*, które SEMot III 140 odnosi do n.m. *Pasieczne* na tychże kresach. Na Pomorzu Gdańskim nazwiska wyżej podane rzadko występowały historycznie: w Kościerzynie w roku 1748 chrzczone było dziecko Adaberti *Pasnicki*, s w księdze ślubów tejże par. Trójcy Św. w Kościerzynie zanotowany został *Pasiek* Johann (AP X 32; XII 2); można je jednak wiązać ze zdrobnieniami od im. *Paweł*.

Podstawowe nazwisko *Pasieka* pochodzi od wyrazu pospolitego *pasieka* dawniej ‘ogrodzona poręba w lesie z ulami pszczelimi’ lub ‘w ogóle poręba’ B II 508-509, Br 488 tłumaczył jako ‘wyrąb w lesie dla pszczół’; *Pasiek* albo od wariantywnej formy tego wyrazu (nienotowanej jednak przez słowniki), albo z dopełniacza l. mn.: z *Pasiek*, zatem *Pasiek* (derywacja fleksyjna); *Pasieczny* i *Pasiecznik* od takichże wyrazów pospolitych w znaczeniu ‘pszczelarz’; *Pasieczniak* i *Pasieczniuk* to formy patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka *-ak*, na wschodzie Polski *-uk* od nazwiska *Pasieczny* czy *Pasieczna*; *Pasieczyński* jest formą powstałą od n.m. *Pasieczna*, gm. Jaworzyna Śląska, woj. wałbrzyskie, notowanej od roku 1239 *Pazeycna* (NGS IX 136) albo powstałą od nazwiska *Pasieczny* za pomocą przyrostka *-ski*. Nazwisko *Pasieka* można także wywieść od n. wsi *Pasieka*, których według WU II 689 trzy: 1) *Pasieka*, gm. Miastko, woj. słujskie (nie ujęli E. Rzetelska-Feleszko i J. Duma, Rzd I, więc powojenny „chrzest”), 2) *Pasieka*, gm. Modliborzyce, woj. tarnobrzeskie; 3) *Pasieka*, gm. Izbica Kujawska, woj. włocławskie i 4) złożona *Pasieka Otfinowska*, gm. Żabno, woj. tarnowskie (pomijam przysiółki, osady, młyny i leśniczówki). Również A. Cieślakowa, (C 92), analizując stpolską n. os. *Pasieka*, wyraziła przypuszczenie, że może od n.m. *Pasieka*.

73. Proch, Prochnau, Prochoń, Prochow, Prochwicz i podobne

SNWPU podaje 913 osób o nazwisku *Proch*: 169 w woj. bydgoskim, 22 elbląskim, 42 gdańskim, 95 poznańskim, 87 lubelskim, 55 pilskim, 76 warszawskim, 56 szczecińskim, 47 skierniewickim, 32 toruńskim, po 31 siedleckim i wrocławskim; 121 *Prochenka*: 17 w woj. gdańskim, 61 siedleckim, 11 szczecińskim, po 5 koszalińskim i radomskim; 359 *Prochera*: 20 w woj. bydgoskim, 17 elbląskim, 9 gdańskim, 52 opolskim, 51 wałbrzyskim, po 24 wrocławskim i zielonogórskim, 25 sieradzkim, 20 katowickim, po 18 legnickim i toruńskim; 24 *Prochna*: 7 w woj. elbląskim, 17 gdańskim; 9 *Prochnau*: 4 w woj. gorzowskim, 3 katowickim, po 1 jeleniogórskim i wrocławskim; 1 *Prochner* w woj. katowickim; 22 *Prochniak*: 10 w woj. lubelskim, 4 toruńskim, po 2 wrocławskim i zamojskim, po 1 bydgoskim, olsztyńskim, opolskim i zielonogórskim; 9 *Prochniewicz*: po 3 w woj. białskopodlaskim i radomskim; po 1 warszawskim, częstochowskim i gdańskim; 2 *Prochnke* w woj. toruńskim; 15 *Prochno*: 11 w woj. wrocławskim, 3 zamojskim, 1 piotrkowskim; 1 *Procheń* w woj. wrocławskim i 1 *Procheńska* w woj. nowosądeckim; 274 *Prochoń*: 10 w woj. bydgoskim, 23 elbląskim, 21 gdańskim, 8 słupskim, 52 piotrkowskim, 32 wrocławskim, po 21 warszawskim i łódzkim, 18 katowickim, 14 koszalińskim; 2 *Prochow* w woj. toruńskim; 609 *Prochowski*: 64 w woj. bydgoskim, 28 elbląskim, po 62 gdańskim i katowickim, 2 słupskim, 99 krakowskim, po 36 warszawskim i poznańskim, 30 łódzkim, 25 bielskim; 269 *Prochwicz*: 201 w woj. krakowskim, 14 tarnowskim, 13 katowickim, po 9 warszawskim i kaliskim.

SSNO IV 344-345 notuje n. os. *Prochno* od roku 1384 z Małopolski i z Mazowsza, żeńską formę *Prochnowa* z roku 1482 i modelową *Prochnowski* z roku 1484 z Mazowsza, które A. Cieślíkowa (C 102, SEMot I 235) odnosi do rzeczownika pospolitego *próchno*; *Prochnik* od roku 1425 z kresów południowo-wschodnich; *Prochnic(s)ki* od roku 1437 i *Pruchnic(s)ki* od roku 1456 oraz żeńską formę *Prochnic(s)ka* z tychże kresów, które wszystkie SEMot III 153 wiąże z n. wsi *Prochnik*, dziś gminna wieś *Pruchnik* w woj. przemyskim; *Procheński* z Małopolski z lat 1470-1480, które SEMot III 153 odnosi do n. zaginionej wsi *Prochna*, w par. Czudec, dawnym pow. strzyżowskim. Na Pomorzu Gdańskim nazwisko *Proch* było często notowane, zwłaszcza na południowych Kaszubach, gdzie przeszło do roli przydomków drobnoszlacheckich rodzin *Lisewskich*, *Lotyńskich* i *Piechowskich* od szlacheckich wsi *Lisewo* i *Lotyń* w starostwie człuchowskim, dziś pow. chojnickim oraz *Piechowice* w starostwie tucholskim, dziś pow. kościerskim (Biskup 85), w Przyd 177 podałem szlachciców (*Nobiles*): Andreas *Proch* z Lotynia, Matthias *Proch* z Lisewa oraz z ksiąg ławniczych Kościerzyny z roku 1687: pani Barbara z Piechowskich *Prochowa* Jana *Procha* Małzonka, pomienieni Małzonkowie *Prochowie*; teraz dodaje: z Kociewia: Martinus *Procha* z roku 1728 ze Zblewa w pow. starogardzkim oraz Barbara *Prochaer* z roku 1789 ze St. Kiszewy w pow. kościerskim (Damps 248); z południa Kaszub: od roku 1929 dyrektorem Zakładu

w Zamartem pod Chojnicami był ks. *Proch* (Rink 86); w księdze zgonów par. Lipusz z roku 1873 figuruje Michael *Proch* oraz w tymże roku w księdze urodzeń Felixa *Proch*, w księdze ślubów par. Kościerzyna w roku 1873 zapisany został: *Proch* Julius; z Kaszub środkowych: w Stężycy w XIX w. katolickim nauczycielem był m.in. niejaki *Proch* (Heidn 607); z północnych Kaszub: na planie działek miejskich Pucka z roku 1788 figuruje m.in. Lorentz *Proch* (od prof. A. Grotha), w roku 1781 w księdze metrykalnej par. Tyłowo zanotowany został Josephus *Procho*.

Podstawowe nazwisko *Proch* objaśnić możemy na dwa sposoby: 1) jako zdrobnienie od staropolskiego i staropomorskiego im. *Prosimir* z I członem *prosić*, II *mir* ‘pokój’ (Mal I 103), dodając, że takie zdrobnienia z użyciem I sylaby imienia i końcowej spółgłoski *-ch* były typowe dla języków słowiańskich, w tym także dla polszczyzny i kaszubszczyzny, por. *Roch* od *Rościsław*, *Goch* od *Gościmir*, *Moch* od *Mojmir*, *Rach* od *Radosław*, *Wach* od *Walenty* czy *Wawrzyniec*, w tym też *Proch* (zob. Mal II 179) od *Prosimir*; 2) tzw. onimizację, tj. przejście wyrazu pospolitego do rangi nazwy własnej, a więc rzeczownik *proch* > przezwisko *Proch* i urzędowe nazwisko *Proch*. Por. analogicznie niem. *Staub* ‘proch, pył’ w nazwisku *Stob(b)a* (por. NP II 438), łacińskie przydomki (*cognomina*) *Pulverius*, *Pulverinus* od *pulvis*, *-is* ‘proch, pył’. Tego typu antroponimy w chrześcijaństwie mogły powstać przez wzgląd na zalecaną pokorę, por. choćby słowa z liturgii Popielca *Memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris* ‘Pamiętaj, człowiecze, że prochem jesteś i w proch się obrócisz’ czy modlitewne stwierdzenia: *Czemże jestem przed Twoim obliczem? – Prochem i niczem* (por. też NP II 316-317). Etymologii odimiennej dałbym pierwszeństwo w tym wypadku, por. też nazwisko *Prosz*, notowane np. w roku 1740 w księdze metrykalnej par. Góra pod Wejherowem: Paul *Prosz* (AP VI 38) od takiegoż im. *Prosz*, też *Prosza*, pochodnych od wspomnianego im. *Prosimir* (Mal II 25), w SNWPU *Prosz* opatrzone symbolem 0. Wariant *Procha* powstał albo od *Proch* w wyniku derywacji fleksyjnej: *syn Procha*, więc *Procha*; zdrobnionymi formami od im. *Prosimir* mogą być także nazwiska *Prochna*, *Prochno*, *Prochoń*, *Prochera*; *Prochnke* to zniemczona forma przez odwrócenie polskiego przyrostka *-ek* na dolnioniem. *-ke*; *Prochner* zniemczony przez dodanie przyrostka *-er* do *Prochna* lub *Prochno*; patronimicznymi strukturami są *Prochniak* i *Prochniewicz*, *Prochwicz* (od *Prochowicz* jak *Brochwicz* od *Brochowicz*), powstałymi za pomocą przyrostka *-ak* i *-ewicz*; *Prochenka* ujawnia zdrobnienie od *Prochna* lub *Prochno* za pomocą przyrostka *-ka*; *Prochnau* najprościej wywieść od zniemczonej n. wsi *Prochnow*, po polsku *Próchnowo*, pow. wałecki R II 658 (nieujęta przez RzD I).

74. Szadach, Schadach, Szadok, Szadek i podobne

SNWPU podaje 74 osoby o nazwisku *Szadach*: 65 w woj. gdańskim, 7 słupskim, 2 wałbrzyskim; 11 *Schadach* w woj. gdańskim; 25 *Szadok*: 20 w woj. katowickim, po 2 opolskim i wałbrzyskim, 1 wrocławskim; 47 *Szadek*: 11 w woj.

łódzkim, 10 sieradzkim, 8 konińskim, po 4 ciechanowskim i częstochowskim, 3 wrocławskim, po 2 gdańskim i kaliskim; 3 *Schadowski* w woj. śląskim; ze wskaźnikiem 0: *Szadoch*, *Schadoch*; 60 *Sadach*: 4 śląskim, 41 w woj. skierniewickim, 8 łódzkim, 7 warszawskim; 8 *Zadach* w woj. gdańskim.

Historycznie jest stosunkowo niewiele poświadczeń omawianych nazwisk: księgi ławnicze Kościerzyny utrwaliły: z[...] siostrą *Sadochówną* 1580, ot uczciwego Pawła *Zadocha* 1584; robocych Jakuba i Erta *Zadachow* 1665; *Providus* ‘opatrzny’ Christianus *Sadoch* de villa Przewoz Iuratus tonsus 1762 (R-k Gd XXXIX, 1979, z. 1, s. 150); w roku 1678 w Zagórz pod Rumią „*Na szoltystwie siedzą successorowie Jerzego Sadacha, żona i synów 3: Michał, Jerzy i Adam...*” (F 39, s. 44); w księdze metrykalnej par. Rumia notowani byli Georgii *Sadak* 1718, pisany w roku 1723 Georgius *Zadach* (AP XIX 8, 15), w księdze metrykalnej par. Reda z kolei: w roku 1757 Jacobus *Sadach*, a cw roku 1765 Eufrosina *Sadachowa* (AP XVIII, niepaginowana); w księdze metrykalnej par. Kielno, pow. wejherowski zapisany został w roku 1842 Andreas *Sadach* (AP IX 70); na planie działek miejskich Wejherowa z roku 1788 widnieje Ernst *Sadach* (od prof. A. Grotha); Księga obywateli Chojnic (BBK 43,44;51,52) zawiera wpisy: w roku 1679 *Zaddack* Paul z Chojnic, sukiennik; w roku 1684 *Zaddack* Martin, sukiennik z Chojnic, potem przewodniczący gminy kościelnej i ławnik; roku 1713 *Zaddak* Martin, sukiennik, rodem z Chojnic; roku 1718 *Zaddak* Paul, sukiennik; w księdze chrztów par. Kościerzyna w roku 1747 zapisani zostali Ertman *Cadach* et Zophia *Cadachowa* (AP X 26) z Małego Klińcza pod Kościerzyną; z Nowej Wsi pod Przywidzem do wojska w I wojnie światowej zaciągnięty został m.in. Rudolf *Zaddach*, a Max *Zaddach* z Sielcznej pod Lipuszem, pow. kościerski, poległ w niej (Heidn 375-377, 5212).

Mamy zatem 3 warianty tego nazwiska z nagłosowym pierwotnym S-: *Sadoch* lub *Sadach*; Z-: *Zad(d)ach* i C-: *Cadach* i to już w okresie XVI-XVIII w. z całych Kaszub; wariant *Cadach*, który notował na nagrobkach cmentarnych Pomorza środkowego Z. Stieber, dziś niepoświadczony w SNWPU i SNW. Idąc zatem tropem tych historycznych zapisów, podane wyżej nazwiska można sprowadzić do formy wyjściowej *Sadoch*. Przyrostki *-och* i *-ach* wymieniają się, dlatego pojawiła się także forma *Sadach*; spółgłoska S po niemiecku czytana była jako Z, stąd z postaci *Sadach* powstała *Zadach*, ta z kolei czytana była przez Niemców jako *Cadach*. Są jednak nazwiska *Sad* (w SNWPU 11 nosicieli) i *Zad* (w SNWPU 7 osób), przydomek szlachecki *Puzdrowskich* – *Sadzik-Puzdrowski* albo *Zadzik-Puzdrowski* (Przyd 192-193), tak że teoretycznie możliwa genetycznie i forma *Sadach* i *Zadach*. Przejście S w Sz (pisane po niemiecku *Sch*) pod wpływem niemieckim bardzo częste, liczne przykłady podałem w artykule poświęconym nazwisku *Schornak* (Sl.Oc. 59, 2002, s. 25-29). Nazwisko *Sadoch* można objaśnić podwójnie: albo od n. os. *Sad* (od *sadzić*) z suf. *-och* (niewykluczone od rzeczownika *sad* z tymże formantem) lub jako skrót (z odcieniem niechęci, często jako

przezvisko) nazwiska *Sadowski*, jak na Kaszubach skraca się np. *Kiedrowski* do postaci *Kiedroch*, *Kinowski* do *Kinoch*, *Pelowski* do *Peloch*. Nazwisko *Sadowski* nosi 34924 osób, w tym 867 w woj. bydgoskim, 674 elbląskim, 1663 gdańskim, 489 słupskim; szlacheckie rodziny *Sadowskich* (według Herbarza Leszczyca 82, 217, 236) nosiły herby *Drogomir* i znana była w woj. krakowskim od roku 1550; *Lubicz* i notowana na Litwie od roku 1546 oraz *Nalęcz* i notowana była w Wielkopolsce od roku 1450.

W R-ku Gd 39, 1979, z. 1, s. 150, dysponując szczupłym zasobem poświadczeń historycznych i mając mniejsze doświadczenie, wywiodłem nazwisko *Szadach* od kaszubskiego przymiotnika *szady* ‘rozczochrany, nieuczestny’, co oczywiście było rozumowaniem poprawnym. Kiedy się jednak głębiej rozważy i podstawę nazwiska, i procesy w nim występujące, myśl biegnie ku rdzeniowi *sad-*. Od *szady* niewątpliwie pochodzi przytoczone na początku nazwisko *Szadek*, jak *wesołek*, *śmiałek* od *wesoły*, *śmiały* czy nazwiska *Dobrek*, *Szarek* od przymiotników *dobry*, *szary*.

75. Wycinka, Wycinek, Wyciński

SNWPU podaje 119 osób o nazwisku *Wycinka*: 38 w woj. bydgoskim, po 2 elbląskim i włocławskim, 71 gdańskim, po 3 warszawskim i toruńskim; 52 *Wycinek*: 24 w woj. bydgoskim, 1 gdańskim, 13 toruńskim, 6 poznańskim, 5 jeleniogórskim, 3 olsztyńskim; 25 *Wyciński*: 12 w woj. bydgoskim, 6 radomskim, 4 łomżyńskim, 3 toruńskim; *Wycinkiewicz* 0; 7 *Wicinek*: 1 w woj. bydgoskim, 6 olsztyńskim; 1 *Wicinowski* w woj. gdańskim; 1936 *Wiciński*: 148 w woj. bydgoskim, 46 elbląskim, 38 gdańskim, 21 słupskim; 202 plockim, 172 warszawskim, 122 tarnobrzeskim.

W roku 1772 w Piekle Górnym pod Gdańskiem mieszkał rolnik Jakob *Wyzonka* (Muhl 189); zapis ten odczytuję *Wycinka* wskutek rozwoju *-in > on*, jak w kasz. *spiónk* ‘spinka’, jezioro *Garczonki* (etymologicznie *Garczynki*) pod Garczynem w pow. kościerskim.

Nazwisko *Wycinka* pochodzi od wieloznacznego wyrazu *wycinka*, oznaczającego – najogólniej rzecz biorąc – ‘wycinanie czegoś’ (jak *zwózka*, *ścinka*, *młocka* to ‘zwożenie, ścinanie, młócenie’), osobowo zapewne *wycinka* to ‘ten, co wycinał niepotrzebne krzewy i drzewka w lesie’; synonimiczny był tu wyraz *wycinek*. Forma *Wycinkiewicz* jest patronimiczna, utworzona za pomocą przyrostka *-ewicz* od *Wycinka* lub *Wycinek*; *Wyciński* i *Wycinowski* są strukturami modelowymi powstałymi za pomocą przyrostka *-(ow)ski*; początkowe *Wi-* (nieetymologiczne *Wy-*) ujawnia północnopolskie zrównanie *y* z *i*. Dodajmy na koniec, że według SW VIII 826 *wycinka* oznacza także ‘część lasu na pole orne albo łąki przeznaczona, wycięta już, ale jeszcze niewykarczowana’; *wycinek* zaś 1) ‘wycięta część, wyrzynek’, 2) ‘część gruntu, jaką sobie po rozdziale majątku między dzieci zostawił dożywotnik na wyłączną własność’ i kilka znaczeń specjalistycznych. Są liczne

n. wsi, części wsi, kolonii, przysiółków itp. *Wycinka* lub w l. mn. *Wycinki* (zob. WU III 630-631), oznaczają one obiekty, które powstały na terenie wyciętych lasów.

Objaśnienie skrótów

- AP** Archiwum Państwowe w Gdańsku (chodzi o księgi metrykalne parafii rzymskokatolickich w zespole kościoły katolickie, sygn. 1254 III)
- B** A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. I, II, Warszawa 2000
- Biskup** M. Biskup, A. Tomczak, *Mapy województwa pomorskiego w drugiej połowie XVI w.*, Toruń 1955
- Br** A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 1927
- BBK** *Das Bürgerbuch der Stadt Konitz von 1550-1850* von E. Kloss, Danzig 1927
- C** A. Cieślíkowa, *Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji*, Wrocław 1990
- Damps** M. Damps, *Nazwiska mieszkańców Kociewia od XVI do XVIII w.* Praca doktorska, wykonana pod kierunkiem Edwarda Brezy na Uniwersytecie Gdańskim w roku 1988 (maszynopis)
- DF** ROKU i V. Kohlheim, *Duden. Familiennamen. Herkunft und Bedeutung*, Mannheim 2000
- F 32** *Opis królewszczyzn w województwach chełmińskim, pomorskim i malborskim z roku 1664*, wyd. J. Paczkowski, Toruń 1938. Fontes XXXII
- F 37** *Revisio bonorum episcopatus Vladislaviensis facta a. 1582*, ed. L. Żytkowicz, Toruń 1953. Fontes XXXVII
- F 39** *Inwentarze starostw puckiego i kościerskiego z XVII w.*, wyd. G. Labuda, Toruń 1954. Fontes XXXIX
- F 46** *Inwentarze starostwa bytowskiego i lęborskiego z XVII i XVIII w.*, wyd. G. Labuda, Toruń 1959. Fontes XLVI
- Heidn** W. Heidn, *Die Ortschaften des Kreises Karthaus/Westproku in der Vergangenheit*, Marburg/Lahn 1965
- KB** G. Bronisch, W. Ohle, H. Teichmüller, *Kreis Bütow, 2. Auflage*, Stettin 1939
- KIS** H. Fros, F. Sowa, *Słownik imion i świętych*, t. I-IV, Kraków 1997-2000
- Kluge** F. Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, 22. Auflage, Berlin-New York 1989
- KN** B. Kreja, *Księga nazwisk ziemi gdańskiej*, Gdańsk 1998
- L** S.B. Linde, *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1951

- Mal I** M. Malec, *Budowa morfologiczna staropolskich złożonych imion osobowych*, Wrocław 1971
- Mal II** M. Malec, *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych*, Wrocław 1982
- Mal III** M. Malec, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków 1994
- Muhl** J. Muhl, *Geschichte der Dörfer auf der Danziger Höhe*, Danzig 1938
- NGS** *Nazwy geograficzne Śląska*, red. S. Rospond, H. Borek, S. Sochacka, t. I-IX, Warszawa 1970 – Opole 1999
- NMP** *Nazwy miejscowe Polski. Historia, pochodzenie, zmiany*, pod red. K. Rymuta, t. I-V, Kraków 1996-2003
- NP** E. Breza, *Nazwiska Pomorzan. Pochodzenie i zmiany*, Gdańsk 2000; t. II, Gdańsk 2002; t. III, Gdańsk 2004
- Pelp** *Diecezja pelplińska ...*, Pelplin 1928
- PJ** Prace Językoznawcze, seria Zeszytów Naukowych Uniwersytetu Gdańskiego
- PMT XIV** J. Treder, *Toponimia powiatu wejherowskiego*, Gdańsk 1997, Pomorskie Monografie Toponomastyczne Nr 14
- Przyd** E. Breza, *Pochodzenie przydomków szlachty Pomorza Gdańskiego*, Gdańsk 1978
- R I, R II** S. Rospond, *Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej, cz. I: polsko-niemiecka, cz. II: niemiecko-polska*, Wrocław 1951
- Rink** J. Rink, *Die Geschichte der Koschneiderei. Ihre Bevölkerung im Jahre 1772 und Ende 1919*, Danzig 1932
- RzD I** E. Rzetelska-Feleszko, J. Duma, *Dawne słowiańskie nazwy miejscowe Pomorza Środkowego*, Wrocław 1985
- RzD II** E. Rzetelska-Feleszko, J. Duma, *Dawne słowiańskie nazwy miejscowe Pomorza Szczecińskiego*, Warszawa 1991
- SBPN** *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, red. S. Gierszewski (t. I), Z. Nowak (t. II -IV, Suplement I, II), Gdańsk 1992-2002
- SEK** W. Boryś, H. Popowska-Taborska, *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny*, t. I-IV, Warszawa 1994-2003
- SEMot I** A. Cieślíkowa, *Odapelatywne nazwy osobowe*, Kraków 1997
- SEMot V** Z. Klimek, *Nazwy osobowe pochodzenia niemieckiego*, Kraków 1997
- SEMot VII** *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Suplement*, red. A. Cieślíkowa, Kraków 2002
- SG** *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, t. I-XV, Warszawa 1880-1902
- SIW** *Słownik imion współcześnie w Polsce używanych*, wyd. K. Rymut, Kraków 1995

- SJP** *Słownik języka polskiego*, t. I-XI, red. W. Doroszewski, Warszawa 1958-1969
- SNS** S. Rospond, *Słownik nazwisk śląskich*, t. I-II: A-K, Wrocław 1967, 1973
- Sl. Oc.** „Slavia Occidentalis”, Poznań, od roku 1927
- SNWPU** *Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych*, t. I-X, wydał K. Rymut, Kraków 1992-1994; to samo w wydaniu płytowym SNW
- SSNO** *Słownik staropolskich nazw osobowych*, pod red. W. Taszyckiego i M. Malec, t. I-VII, Wrocław 1965-1987
- SW** J. Karłowicz, A. A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego*, t. I-VIII, Warszawa 1900-1927
- Sych** B. Sychta, *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, t. I-VII, Wrocław 1967-1976
- Vasmer** M. Fasmier, *Etymologiczeskij słowar' russkogo jazyka*, t. I-IV, Moskwa 1986-1987
- WU** *Wykaz urzędowych nazw miejscowości w Polsce*, t. I-III, Warszawa 1980-1982
- Zoder** ROKU Zoder, *Familiennamen in Ostfalen*, Bd I-II, Hildesheim 1968

* Symbol O w SNWPU oznacza formę z różnych względów niepewną.